

TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

Katsaus toimintaan vuodelta 2008

Sisältö

1. **Tietosuojavaltuutetun katsaus 2008**
2. **Tietosuoja vuosi 2008**
 - 2.1. Sidosryhmäyhteistyötä tehostamalla lisää yhteiskunnallista vaikuttavuutta
 - 2.2 Aktiivista vaikuttamista kansainvälisissä tietosuojaelimissä
3. **Tietosuojavaltuutetun toimiston resurssit, toiminta-ajatus ja arvot sekä yhteystiedot**
4. **Oikeusministeriön valtion talousarvioasetuksen 66 i §:n mukainen kannanotto**
5. **Tietosuoja koskevia ratkaisuja ja kannanottoja v. 2008**
6. **Tietosuojalautakunnan vuosi 2008**
 - 6.1 Katsaus vuoden 2008 toimintaan
 - 6.2 Vuonna 2008 käsitellyt asiat
 - 6.3 Lautakunnan tehtävät ja kokoonpano
7. **Dataombudsmannens översikt 2008**

Tämä katsaus tietosuojavaltuutetun toimiston toimintaan 2008 on laadittu perinteisen vuosikertomuksen sijasta. Katsaus sekä vuoden 2008 toimintakertomus ovat luettavissa toimiston kotisivuilla osoitteessa www.tietosuoja.fi/tehtävät.

Kansikuva:

Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio.

1. TIETOSUOJAVALTUUTETUN KATSAUS 2008

Uusi ilmiö

Toimintavuoden aikana nähtiin ja koettiin täysin uusi ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa; terveydenhuollon ammattihenkilöt järjestivät eduskuntatalon edustalla mielenosoituksen tietosuojansa puolesta. Mielenilmaisuun liittyi myös verkkoadressin kerääminen, jonka allekirjoitti tuhannet huolestuneet henkilöt pyrkien näin vaikuttamaan ja vastustamaan henkilötietojensa vapaata jakelua avoimesti internetissä. Ehdotettua lakia täsmennettiin sittemmin ja siihen tehtiin eräitä parannuksia. Tämä reagoiti osoittaa mielestäni, että ihmiset tiedostavat yhä paremmin tietosuojansa merkityksen ja ovat valmiita sen puolesta rajuihinkin toimenpiteisiin.

Tällainen kansalaisaktiivisuuden muoto sai jatkoa myöhemmin ns. teleurkintalain käsittelyn yhteydessä. Näyttää siltä, että tällainen moveon.org –toiminnasta lähtenyt malli on tullut jäädäkseen. Tiedossani ei ole, että muissa EU:n jäsenmaissa olisi yksityiselämän suoja rajoittavan lainsäädännön johdosta toteutettu esimerkiksi televisiossa nähdyn kaltaisia antimainoksia.

Osaamis- ja ohjaamisvaje

Kauhajoella tapahtunut tragedia puolestaan osoitti, että maassamme vallitsee edelleen huomattava osaamis- ja ohjaamisvaje. Aikanaan surullisen tsunami-onnettomuuden jälkeen lausuttiin julkisuudessa kriittisiä arvioita tietosuojasta. Nyt jälkeinpäin voimme valittaen todeta, ettei kyseinen tapahtuma ole juurikaan saanut aikaan silloin vaadittuja lainsäädäntömuutoksia. Yleisemminkin voidaan sanoa, etteivät omien hallinnonalojensa lainsäädännöllisistä toimintaedellytyksistä vastaavat eri ministeriöt juurikaan ole analysoineet – saati ryhtyneet toimenpiteisiin – hallinnonalojensa välisen horisontaalisen yhteistyön edellyttämiin lainsäädäntötoimiin. Toisaalta ”kentällä” toimivat henkilöt kärsivät usein huomattavasta informaatio-oikeudellisen ohjauksen puutteesta.

Valtiontalouden tarkastusvirasto julkaisi jo vuonna 1998 tarkastuskertomuksensa 8/98 ”Tietosuoja ja viranomaisyhteistyö”, jossa kertomuksessa todetaan mm: *”Automaattiseen tietojenkäsittelyyn liittyvän teknologisen kehityksen mukanaantuuomia hyötyjä ei hallinnon sisällä ole kyetty ulosmittaamaan sillä teholla, mihin voimassaoleva lainsäädäntö antaisi mahdollisuudet. Yhtenä keskeisistä syistä tähän ovat vaikuttaneet eri hallinnonalojen sisäisen erityislainsäädännön puutteellisuudet.”* Viimeistään vuoden 2000 perusoikeusuudistushan edellytti tällaisen tarkastuksen tekemistä. Samassa valtiontalouden tarkastusviraston kertomuksessa asia sanotaan selkeästi: *”Tietosuojaa koskeva laki on yleinen, ns. puitelaki. Jos varsinaisessa asiakohtaisessa lainsäädännössä on tietojenluovutusta koskeva säädös laadittu silmälläpitäen yhteistyön mahdollisuutta, ei tietosuojalaki ole esteenä viranomaisten eri tarkoitusta varten keräämien tietojen hyödyntämiselle muussa tarkoituksessa. Tarkastusvirasto toteaa, että rekisteriyhteistyön edellytysten luominen lähtee lainsäädännölliseltä pohjalta; mahdollisuus kitkattomampaan rekisterien käyttöön luodaan tällä tavalla.”*

Tuon tarkastuskertomuksen jälkeen henkilötietolain (523/1999) siirtymäsäännös on kulunut umpeen, samoin kuin viranomaisen tietojen saantia yleisellä tasolla säättävän julkisuuslain (621/1999). Paljon on siis jäänyt tekemättä.

Kauhajoen tragedia nosti oikeastaan esille ei niinkään tietosuojan, vaan henkilöiden eduksi säädetyt salassapitosäännökset. Ampuma-aselakia koskevassa hallituksen esityksessä on

(183/1997) asiaan otettu kantaa: ”Luvanhakijan terveydentilaa arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota sellaisiin vammoihin ja sairauksiin, jotka saattavat heikentää hänen kykyään kantaa, kuljettaa ja säilyttää ampuma-asetta ja muita lain soveltamisalaan kuuluvia esineitä turvallisesti. Tämän voidaan katsoa asettavan vaatimuksia ainakin hänen näköaistilleen ja kyvyllään hallita omien raajojensa toimintaa. Mielenterveydellinen ongelma, johon liittyy vaara, että henkilö vahingoittaisi itseään tai muita, olisi ehdoton este luvan saannille.” Hallituksen esitys antaa myös vastauksen kysymykseen, miten tällaiset salassa pidettävät terveydentilatiedot voitaisiin hankkia: ”Esityksen mukaan lupaviranomaisella olisi oikeus edellyttää, että luvan hakija esittää lupaviranomaisen tarpeelliseksi katsoman selvityksen terveydentilastaan...Edellytyksenä tämän kaltaisten lisäselvitysten pyytämiseksi olisi, että henkilön sopivuutta ampuma-aseen hankkimiseen on syytä epäillä. Edellä tarkoitettulla menettelyllä, jonka käytännön toteuttamisesta säädettäisiin tarkemmin asetuksella, ei loukattaisi luvanhakijan yksityisyyden suojaa...Jos pyydettyä selvitystä ei esitettäisi, ei haettua lupaa myöskään annettaisi.”

Sama hallituksen esitys sitten ratkaisee vielä kysymyksen lupaviranomaisen tietojensaanti-oikeudesta luvan voimassaolon harkitsemiseksi: ”Poliisilla on poliisilain 35 §:n 2 momentin nojalla oikeus saada ampuma-aseluvan voimassaolon harkitsemiseksi perustellusta pyynnöstä salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja luvanhakijan terveydentilasta sekä...Edellytyksenä tietojen saamiselle on syy epäillä, ettei luvanhaltija enää täytä luvan saamisen edellytyksiä.”

Jokelan ja Kauhajoen myötä nousi yhteiskunnallisen keskustelun fokukseen myös jo 1970-luvulta peräisin olevan oppilashuoltotyö. Alkaneen vuosituhaten kehitys on aika masentavaa.

Opetusministeriö asetti 7.11.2000 työryhmän, jonka tehtävänä oli mm. arvioida oppilashuoltoon liittyvä säädöspohja, sen toimivuus ja mahdolliset muutostarpeet. Työryhmän muistio ”Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto” valmistui 15.4.2002. Vaikka työryhmässä ei ollut toimistomme edustusta, eikä tietosuojavaltuutettua kuultu sen yhteydessä, otti työryhmä muistioonsa toimistossamme laadittujen analyysien pohjalta jakson 4.5. Oppilaiden henkilötietojen käsittely, jonka johdannossa todetaan; ”Seuraavassa tietojenkäsittelyä on analysoitu tietosuojavaltuutetun näkemyksen mukaan. Edellä kuvatuista nykyisen lainsäädännön tulkintaongelmista on pääteltävissä, että koulukuraattori- ja –psykologitoimintaa koskeva lainsäädäntö tulee tarkistaa perustuslain ja henkilötietolaista ilmenevien periaatteiden vaatimusten mukaiseksi, koska lainsäädäntö on epäselvä ja tulkinnanvarainen. ..Tietojen salassapidosta ja oikeudesta salassa pidettävien tietojen luovutukseen tai oikeudesta saada eri tahoilta tällaisia tietoja on säännöksiä hajanaisesti eri laeissa (esim. sosiaalihuollon asiakaslaki ja potilaslaki), joiden soveltuvuus...on tulkinnanvaraista. On pääteltävissä, ettei näitä uusia eri aikoina annettuja lakeja valmisteltaessa ole otettu huomioon koulujen oppilashuoltoon liittyviä toimintoja koordinoitusti. Oppilashuoltotyöhön liittyvästä salassa pidettävien henkilötietojen luovuttamisesta on säännös perusopetuslain 40 §:ssä, joka on aiheuttanut toistuvasti tulkintaongelmia.”

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti puolestaan 15.12.2004 työryhmän selvittämään oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamista. Työryhmä julkaisi muistionsa ”Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio” (STM:n Selvityksiä 2006:33). Sanotun muistion sivulla 65 todetaan: ”Oppilas- ja opiskelijahuoltoon sisältyvistä palveluista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännössä. Säädösten perusteella oppilashuollon palvelujen järjestäminen kuuluu eri hallinnonalojen alaisuuteen. Eduskunnan sivistysvaliokunta on mietinnössään (18/2002 lisätty tässä) kiinnittänyt huomiota siihen, että sijoittuminen eri hallinnonalojen raja-alueelle vaikeuttaa oppilashuoltotyön järjestämistä...Sivistysvaliokunta on mietinnössään katsonut, että henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevia säännöksiä on pyrittävä selkiyttämään

siten, että oppilashuoltopalvelujen järjestäminen oppilaan ja opiskelijan kokonaisvaltaisen edun mukaisesti helpottuu.”

Opetusministeriössä ja sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltiin virkamiestyönä kertomusvuonna oppilashuoltoa koskevaa lainsäädäntöä – tietojeni mukaan toisistaan tietämättä!

Ohjauksen puutteen on sanottu vaikeuttavan myös tieteellisen tutkimuksen tekijöitä, jotka törmäävät mielestään usein läpitunkemattomaan lupaviidakkoon. Viranomaisten rekistereihin kohdistuvien lupapyyntöjen käsittelyyn saattaa tapauksesta riippuen osallistua useita eri viranomaisia, eikä tilanne ja edellytykset ole olleet selvillä tutkijoilla. Toimintavuoden aikana tilanteeseen kuitenkin saatiin huomattava parannus, sillä yhdessä STM:n ja Stakesin kanssa laadimme ja julkaisimme verkkopohjaista ohjausmateriaalia tutkijoiden käyttöön.

Hallinnollinen taakkako?

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 6.8.2008 ohjausryhmän tukemaan ja koordinoimaan yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseen liittyvän kansallisen toimintaohjelman valmistelua, toteuttamista ja seuranta. Ohjausryhmän työn taustalla on laadittu selvitys, jonka mukaan 67 % pk-yrityksistä arvioi henkilötietosäädösten aiheuttavan niille pienen (40 %), kohtalaisen (23 %) tai suuren (4 %) taakan. Toisaalta siis 33 % vastaajista katsoi, etteivät henkilötietosäädökset aiheuta niille taakkaa. Ohjausryhmä ei sisällyttänyt henkilötietosäädöksiä työnsä prioriteettialoihin. Se toteaa kuitenkin: Sähköisen asiointin kehittäminen on keskeinen keino yksinkertaistaa yritysten tiedonantovelvoitteisiin liittyviä menettelytapoja ja siten vähentää hallinnollista taakkaa. Tämän takia *yritysten sähköisen asiointin kehittäminen* on valittu toimintaohjelman horisontaaliseksi prioriteettialaksi. ..Kehitystyön keskeisin ongelma on ollut koordinoimattomuus. Eri hallinnonalojen kehittämishankkeita tulee siksi koordinoida aiempaa tehokkaammin keskenään.” Tämä on mielestäni aivan erinomainen havainto. Johtaako se, tai paremminkin koko ohjausryhmän työ joskus pohtimaan kysymystä yritysten tietosuojasta, jää nähtäväksi. Toisaalta on tässäkin yhteydessä hyvä huomata kansalaisten näkökannalta, että EU:n komission teettämän, helmikuussa 2008 julkaistun henkilötietojen suojaan koskevan eurobarometrin mukaan vain 2 % vastanneista rekisterinpitäjistä ilmoitti tuntevansa henkilötietolainsäädännön hyvin. Tämä luku on valitettavasti EU:n jäsenmaiden alhaisin.

Entä sitten tietoyhteiskunnan ja erityisesti tietojärjestelmien tila? Eduskunnan tarkastusvaliokunta otti rajusti kantaa eri tietoyhteiskuntahankkeiden toteuttamiseen ja erityisesti terveydenhuollon tietojärjestelmien puutteisiin hyväksyessään 9 päivänä joulukuuta 2008 Valtiontalouden tarkastusviraston toimintakertomuksen. Otan tähän pari lainausta: *”Valiokunta totesi, että Suomessa julkisia sähköisiä palveluja on kehitetty hajanaisesti ja viranomaislähtöisesti samalla, kun Suomen asema on heikentynyt sähköisen asiointin ja julkisten verkkopalvelujen kehittyneisyyttä kuvaavissa kansainvälisissä vertailuissa. Valiokunta piti mietinnössään julkisten verkkopalvelujen ja sähköisen asiointin tilaa huolestuttavana niiden monien ongelmien vuoksi, jotka liittyivät viranomaisyhteistyön puuttumiseen ja lainvastaisiin menettelyihin sähköisten palvelujen hankinnoissa, riittämättömään kansalaisten ja asiakkaiden tarpeiden ja odotusten tuntemukseen sekä viranomaisten keskinäiseen kilpailuun, päällekkäisiin hankintoihin ja veronmaksajien rahojen tuhlailevaan käyttöön.”*

”Kunnat ja sairaanhoitopiirit hankkivat tietojärjestelmänsä aikanaan itsenäisesti tilanteessa, jossa niiden tietojärjestelmä- ja kilpailutusosaaminen oli puutteellista. Tulevaisuusvaliokunnan selvityksen mukaan tiedonhallintaan kuluu 60 % erikoissairaanhoidon työtunneista. Sairaanhoidon tiedonhallinnan prosessit ovat vanhanaikaisia. Mapeista, kirjeistä ja käsin kirjoitetuista viesteistä on syntynyt merkittävä

hoitovirheiden ja aikaa vievien sekasotkujen lähde. Vakavat hoitovirheet voivat johtaa myös potilaskuolemiin.

Terveystietojärjestelmässä on käytössä 4 000 tietojärjestelmää. Terveystietojärjestelmien, työterveyden ja erikoissairaanhoidon tietojärjestelmät ovat yhteensopimattomia, ja myös yksiköiden sisällä on tiedonkulkuongelmia...samassakin sairaalassa voi olla jopa 100 yhteensopimatonta tietojärjestelmää.”

Selvityksistä opittua

Tietosuojavaltuutetun toimiston jo perinteisessä Nettipoliisi-selvityksessä keskityimme henkilötietojen käsittelyyn keskustelupalstojen, sosiaalisten verkostopalveluiden ja eräiden kaupallisten palveluiden osalta. Yhteenvedonamme jouduimme toteamaan, että oikeastaan vain sosiaalisten verkostopalveluiden kohdalla rekisterinpitäjät ottavat tietosuojasäännökset melko hyvin huomioon. Tämä tulos oli huojentava. Kuitenkin samalla kun kansalaiset yhä paremmin tiedostavat tiedolliset perusoikeutensa, he syöksivät lisääntyvässä määrin erilaisiin internetissä tarjottaviin sosiaalisiin verkostoihin – tutkimusten mukaan usein riskeistä välittämättä. Esiin nousi mm. kyseisten palvelujen sopimusehtoja koskevat huolet, tietoturvaluokitusriskit, yritysvakoilun mahdollisuudet ja erityisesti identiteettivarkaudet. Viimemainittujen osalta tein ehdotuksen niiden kriminalisoinnista. Osana sisäministeriössä käynnissä olevaa identiteettihallintaohjelmaa tätäkin kysymystä on ryhdytty selvittämään. Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) ehdotti puolestaan, että henkilötunnusten ja kotiosoitteiden julkisuutta rajoitettaisiin patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisterissä. Se teki myös asiaa koskevan aloitteen työ- ja elinkeinoministeriölle.

Sosiaalisia verkostoja ja hakukoneiden toimintaa analysoitiin myös tietosuojadirektiivin 95/46/EY 29 artiklan mukaisessa tietosuojavaltuutettujen työryhmässä ja ennen kaikkea sen teknologia-alaryhmässä. Tämä työ, johon meidänkin toimistomme osallistui aktiivisesti, on erityisen tärkeää, sillä usein näitä palveluita tarjoavat yritykset ovat yhdysvaltalaisia. Tarvitsemme siis tässäkin asiassa EU-USA –dialogia.

On kuitenkin myös huomattava, että joskus vaikeaselkoiset lait saattavat aiheuttaa ongelmia; työ- ja elinkeinoministeriön julkaisusarjassa julkaistun tutkimuksen ”Työelämän yksityisyydensuoja – Tutkimus päihteiden käyttötietojen ja kameravalvonnan sekä sähköpostiviestien suojasta”¹ mukaan perustuslain vaatimuksista johtuen yksityisyyden suojaa koskeva lainsäädäntö on tullut monimutkaiseksi ja vaikeaselkoiseksi. Se, että lainsäädäntöä ei aina noudateta, voi johtua myös sanktioiden ja valvonnan heikkouksista. Ilahduttava havainto tutkimuksen mukaan on, että työntekijät tuntevat tietosuojalainsäädännön suhteellisen hyvin. Neljäsosa ilmoitti tuntevansa lait hyvin ja yli kaksi kolmasosaa tuntee perusasiat.

Toimistossamme laadittiin selvitys tietosuojalainsäädännön sanktiojärjestelmän toimivuudesta ja tasosta vuoden 2007 aikana meiltä pyydettyjen juttujen osalta. Tuomioistuimet ja/tai syyttäjät pyysivät tuolloin meiltä lausuntoa 35 jutussa, joista 20 johti tuomioon, kahdessa jutussa syyttäjä teki syyttämättä jättämispäätöksen ja loput olivat vuoden 2008 lopussa vielä auki. Henkilörekisteriin kohdistuvista rikoksista oli tuomittu pääsääntöisesti sakkorangaistuksia, jotka vaihtelivat suuruudeltaan 10-40 päiväsakossa. Jutuissa, joissa tuomio tuli useammasta kuin yhdestä henkilörekisteriin kohdistuneesta rikoksesta, oli seurauksena yhteinen, usein huomattavasti tuntuvampi sakkorangaistus. Tuusulan käräjäoikeus totesi eräässä tuomiossaan, että ”henkilörekisteririkoksia koskevat syytteet ovat olleet tuomioistuimissa niin harvinaisia, ettei niiden osalta voida katsoa syntyneen rangaistuskäytäntöä, josta saataisiin johtoa ...” Käsitäkseni on, että viimeistään

¹ Taina Kuokkanen, Ahti Laitinen, Martti Kairinen TEM:n julkaisuja 10/2008

henkilötietolain mahdollisen kokonaisuudistuksen yhteydessä tulisi tähän sanktiojärjestelmään liittyvään kysymykseen paneutua huolellisesti².

Toimintavuoden aikana toteutimme jälleen valtakunnansyyttäjän viraston kanssa koulutustapahtuman syyttäjille. Teimme myös erillisselvityksen tietosuojalautakunnan myöntämien ja hylkäämien lupahakemusten osalta. Selvityksen tulos osoittaa, että tietosuojalautakunnan lupaehdot noudatetaan ilahduttavan hyvin, eikä toisaalta esille noussut tilanteita, joissa hylätyn lupahakemuksen jälkeen rekisterinpitäjät olisivat ryhtyneet henkilötietoja käsittelemään.

Vuoden lopulla alkanut talouden nopean heikkeneminen nosti esille jälleen velkaongelmat, koska esimerkiksi uusien luottotietorekistereihin talletettujen maksuhäiriöiden syynä näyttivät yhä useammin olevan niin sanotut pikavipit. Oikeusministeriön työryhmä antoi toimintavuoden aikana asiasta mietintönsä, jossa se kiinnitti huomionsa luotonhakijoiden tunnistamiseen liittyviin ongelmiin. Toisaalta niiden yhteydessä puhuttiin taas niin sanotun positiivisen luottotietorekisterin tarpeellisuudesta. EU:n komissiossa ihmeteltiin sitä, mikseivät kuluttajat ole valmiita ottamaan rajat ylittäviä luottoja. Minutkin nimettiin erityiseen komission asettamaan työryhmään pohtimaan tätä kysymystä; ehkä tietosuoja estäisi? Toimikunta antoi kuluvan vuoden toukokuussa mietintönsä, jossa se ei käynyt esittämään kannanottoa positiivisten tai negatiivisten luottotietojen välttämättömyydestä eikä toteamaan tietosuoja-esteeksi.

Kysymys luotettavasta etätunnistuksesta on ollut pitkään yhtenä suurimmista tietoyhteiskuntaan siirtymisen haasteista. Tietooni on tullut, että ongelmaa pohdittiin oikeusministeriön mainitun työryhmän lisäksi ainakin liikenne- ja viestintäministeriössä, sisäministeriössä, sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla ja valtinvarainministeriössä. Koordinaation puute näyttää tässäkin asiassa olevan ilmeinen. Tähän samaan asiaan kiinnitti huomionsa myös asiasta selvityksensä antanut valtionalouden tarkastusvirasto esittäen pikaisia tarkistuksia lainsäädäntöön.

Eduskunta

Olen aina sanonut, että tärkein tietosuojaelin maassamme on eduskunta. Siellä säädetään henkilötietojen käsittelyä koskevat lait, joiden valvonnasta tietosuojavaltuutettu vastaa. Mutta eduskunta ja sen valiokunnat ovat muutenkin aktiivisia; hallintovaliokunta kiinnitti huomionsa julkisuudessa olleisiin tietoihin, joiden mukaan hätäkeskukset eivät saisi luovuttaa tietoja pelastustehtäviä suorittaville ambulansseille ja niitä ohjaaville ensihoidon lääkäreille³. Valiokunta pyysi asiassa eri osapuolilta selvitykset ja järjesti asiassa tarvittavat kuulemistilaisuudet. Lopulta todettiin, ettei asiassa oikeasti ollut tietosuojaongelmaa, vaan pikemminkin jälleen kerran epäonnistuneita tulkintoja. Hallintovaliokunta ja lakivaliokunta ottivat myös kantaa suorittamamme lainvalvonnan tehokkuuteen. Kumpikin valiokunta edellytti, että tietosuojavaltuutetun toimiston määrärahojen riittävydestä huolehditaan. Tämä olikin ilahduttavaa, sillä tietosuojavaltuutetun toimiston käytettävissä olevat määrärahat ovat romahtaneet samalla kun tehtävät ovat lisääntyneet⁴. Valtionalouden tarkastusvirasto totesi sekin tietosuojavaltuutetun toimiston resurssipulan, mutta se toi aloitteenaan esiin myös tarpeen apulaistietosuojavaltuutetun viran perustamisesta⁵.

² oikeusministeriössä oli käynnissä vuonna 2008 selvitys henkilötietolain vaikutusten arvioimiseksi.

³ henkilötietolain (523/1999) 8 ja 12 §§:n mukaan henkilötietojen käsittely on sallittua mm. hengen ja terveyden pelastamiseksi.

⁴ vuonna 2002 toimistomme käytössä oli 15.053 €/htv, kun luku vuodelta 2008 oli 4.043 €

⁵ Valtionalouden tarkastusviraston kertomus 161/2008

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Tietosuojan juuret ovat syvällä ihmisoikeusjärjestelmässä. Kun rekisteröityjen oikeuksia loukataan, vie valitustie viime kädessä aina Ihmisoikeustuomioistuimeen asti. Valitettavasti vuoden 2008 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) joutui antamaan kaksi Suomea koskenutta, langettavaa päätöstä. Tapauksessa K.U. vs Suomi oli kysymys yksityiselämän loukkauksesta tilanteessa, jossa lapsen tiedot oli laitettu seuranhakuilmoituksena treffipalstalle. Lapsen isä oli pyytänyt poliisia tunnistamaan ilmoituksenjättäjän. EIT katsoi, ettei se seikka, että valittajalla oli ollut mahdollisuus hakea korvausta palveluntarjoajalta ollut riittävä. EIT määräsi valtion korvaamaan valittajalle vahingonkorvauksena 3 000 €.

Tapauksessa I vs Suomi oli kysymys tilanteesta, jossa valittaja oli ollut töissä sairaalassa, jossa häntä myös hoidettiin potilaana. Tapahtuman aikana muillakin kuin valittajaa hoitaneilla henkilöillä oli pääsy hänen potilastietoihinsa. Tietojärjestelmän avulla ei kuitenkaan voitu selvittää sitä, ketkä henkilöt olivat päässeet näkemään näitä arkaluonteisia, salassa pidettäviä tietoja. EIT totesi 17.7.2008 antamassaan tuomiossa, että yksityiselämän suojan kannalta on erityisen tärkeää, että henkilötiedot on suojattu myös käytännössä, kuten jo tapahtuma-aikanakin voimassa ollut henkilötietolainsäädäntö edellytti. Valittaja ei ollut menestynyt vaatimuksineen siviilioikeudessa, koska hän ei ollut kyennyt osoittamaan syy-yhteyttä tietosuojasäännösten loukkausten ja tekijöiden toimien välillä. EIT piti kuitenkin ratkaisevana sitä, ettei sairaalan tietoturvallisuus vastannut lain edellyttämää tasoa eikä tälle seikalle annettu kansallisissa tuomioistuimissa riittävästi painoa. EIT totesi lopuksi, ettei lainsäädännön valittajalle antama mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta hänen tietojensa luvattomasta katselusta ollut riittävä suojamaan yksin hänen yksityiselämäänsä. Valtio tuomittiin suorittamaan erilaisia korvauksia yhteensä 33.771,80 €.

Nämä EIT:n tuomiot ovat nähdäkseni erityisen merkittäviä monessakin suhteessa. Olennaista on havaita, että tuomioistuin sovelsi ihmisoikeussopimusta tietojärjestelmän oikeudelliseen laatuun!

Kansainvälistä kädenvääntöä

Tietosuojaperhe jatkoi kasvuaan. Ensimmäisessä Afrikan maassa, Burkina Fasossa hyväksyttiin tietosuojalaki. Tietosuojan tason riittävyttä pohdittiin toimintavuoden aikana mm. Fär-saarten, Israelin ja Andorran osalta.

Minut kutsuttiin vierailulle Meksikon parlamenttiin kuulemistilaisuuteen, jossa käsiteltiin henkilötietolainsäädännön tarpeellisuutta koskevaa aloitetta. Vierailin siellä yhdessä EU:n komission asiantuntijan Jose-Manuel De Frutos-Gomezin, Euroopan Neuvoston tietosuojavastaavan Karel Neuwirthin ja Portugalin tietosuojavaltuutetun Luis Da Silveiran kanssa. Osallistuin siellä puhujana myös merkittävään kansainväliseen konferenssiin. Meksikon tilanne on hyvin tyypillinen tietosuojan kansainvälisen kehityksen kannalta. Maan ihmisoikeustahot ja elinkeinoelämä yhdessä vaativat tietosuojalainsäädännön voimaan saattamista. Kysymys on valittavasta mallista; tulisiko tässä tapauksessa Meksikon omaksua eurooppalainen ihmisoikeuspohjainen lainsäädäntömalli, joka rakentuu rekisteröityjen itsemääräämisoikeuden pohjalle vai ”amerikkalais-APEC” – malli, joka painottaa ”vahinko-olettamaa”. Pelkistetysti kuvailtuna sen mukaan henkilötietojen käsittely olisi aina sallittua, ellei siitä aiheudu rekisteröidylle haittaa.

Lopuksi

Vuoden 2008 on sanottu olleen kansainvälisesti kaikkien aikojen huonoin tietoturvallisuusvuosi. Samalla yhä mittavampia ja osin tietosisältönsä puolesta haavoittuvampia tietokantoja suunniteltiin. Kysymys pakollisesta rekisterinpitäjää velvoittavasta tietoturvaloukkauksia koskevasta informointivelvoitteesta sai uutta tuulta. Toisaalta yhä useammin tietoturva koettiin organisaatioissa hallitus- ja johtotason asiaksi. Ei siis niin huonoa, ettei jotain hyvääkin.

Tarkemmat tiedot tietosuojavaltuutetun toimiston toimintavuoden tapahtumista, laadusta ja taloudesta ilmenevät jäljempänä tässä kertomuksessa. kiitän toimistoni hienoa ja ammattitaitoista henkilöstöä tuloksellisesta vuodesta.

Helsingissä 31. päivänä elokuuta 2009

Reijo Aarnio
tietosuojavaltuutettu

2. TIETOSUOJAN VUOSI 2008

2.1 Sidosryhmäyhteistyötä tehostamalla lisää yhteiskunnallista vaikuttavuutta

Tietosuojavaltuutetun toimiston toiminnan tulostavoitteet on vahvistettu oikeusministeriön tulosohjauksessa laaditussa tulossopimuksessa. Osa tavoitteista on määritelty sidosryhmittäin tärkeimpien yhteistyökumppanien ja hallinnonalakohtaisen yhteistyön mukaisesti. Keskeisimmät palvelukohtaiset tavoitteet koskivat oikeusturvapalveluita, kansainvälisiä asioita ja tarkastustoimintaa.

Tietosuojavaltuutetun toimiston henkilötietolain soveltamiseen liittyvä ohjaus- ja valvontatehtävä on valtakunnallinen ja kattaa sekä julkisen sektorin että yksityisen sektorin rekisterinpitäjät ja rekisteröidyt. Valtuutetun ohjaus- ja valvontatoimivalta ulottuu henkilötietolain lisäksi erityislainsäädännön perusteella tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn.

Tulostavoitteiden mukaan tehtävien pääpaino oli ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Vaikuttavuutta pyrittiin lisäämään yleisohjauksen oikealla kohdentamisella ja integroitumalla toiminnallisesti erilaisiin ryhmiin, toimikuntiin jne. Tietosuojavaltuutetun toimiston edustaja osallistui yhteensä noin 80 neuvottelukuntaan, työryhmään tai muuhun yhteistyöryhmään. Tietosuojavaltuutettu on kuulunut jäsenenä tai asiantuntijajäsenenä Arjen tietoyhteiskuntaohjelman tietoturvaryhmään, tietoturvallisuusasiain neuvottelukuntaan sekä valtion tietoturvallisuusasiain johtoryhmään. Toimiston edustajia on osallistunut useisiin valtion tietoturvallisuuden johtoryhmän alaisiin työryhmiin.

Euroopan neuvoston tietosuojapäivää vietettiin 28.1.2008. Tavoitteena oli lisätä kansalaisten ja rekisterinpitäjien yleistä tietämystä tietosuojasta sekä henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Suomessa tietosuojavaltuutetun toimisto osallistui päivän viettoon järjestämällä keskustelutilaisuuden, jossa otettiin esille informaatioteknologiayritysten tietosuojakysymykset ja kuultiin yritysten näkemyksiä siitä, miten toimintaa piti kehittää.

Tietoturvaviikkoa vietettiin 11.-17.2.2008 ja sen huipennuksena järjestettiin viides vuotuinen Kansallinen Tietoturvapäivä 12.2. Hankkeessa oli mukana 30 toimijaa, mm. tietosuojavaltuutetun toimisto. Teemaviikon tavoitteena oli kohentaa kansalaisten tietoisuutta verkon mahdollisuuksista ja uhista. Tavoitteeseen pyrittiin media-, päättäjä- ja kohderyhmäviestinnän keinoin. Vuoden 2008 teemana oli verkkoasiointi ja kuluttajia haluttiin kannustaa internetissä asioimiseen muutamien muistisäännöin. Tietoturvaviikon kaksi pääkohderyhmää olivat peruskoululaiset opettajineen ja vanhempineen. Hankkeen kuluttajasivuilla tietoturvaopas.fi vieraili reilut 34 000 eri ip-osoitetta 1.10.07–25.3.08. Samalla aikavälillä koululais- ja opettajasivustolla tietoturvakoulu.fi oli yli 44 000 eri ip-osoitetta. Luvut eivät kerro todellisia kävijämääriä, sillä usein yhtä tietokonetta käyttää useita henkilöitä, etenkin kouluissa. Joka tapauksessa molemmilla sivustoilla kävi kauden eli puolen vuoden aikana karkeasti arvioiden 150 000 - 250 000 henkilöä.

Tietosuojavaltuutetun toimisto osallistui jälleen 3.4.2008 keskeisten rekisterinpitäjien järjestämään Rekisterit auki! –tapahtumaan Vanhalla Ylioppilastalolla. Tapahtumassa vieraili arviolta lähemmäs tuhat kävijää. Varsinkin nuorten ja opiskelijoiden osuus oli huomattava.

Viime vuonna tietosuojavaltuutetun johdolla toimivat terveydenhuollon-, opetustoimen- ja sosiaalialan ohjausryhmät, sekä tele- ja finanssialan yhteistyöryhmät. *Terveydenhuollon*

asiantuntijaviranomaisten yhteistyöryhmään (TELLU) kuuluvat tietosuojavaltuutetun toimiston edustajien lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön, Suomen Kuntaliiton, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskuksen, Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen, Etelä-Suomen lääninhallituksen, Suomen Lääkäriliiton, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin sekä Helsingin, Tampereen ja Lahden kaupungin terveydenhuollon edustajat. Ryhmän tarkoituksena on seurata ja käsitellä terveydenhuollon ajankohtaisia tietosuojakysymyksiä ja ongelmia. Keskeinen tavoite on kartoittaa, koordinoita, kommentoida ja ohjeistaa terveydenhuollon valtakunnallisiin ja muihin hankkeisiin liittyviä tietosuojakysymyksiä sekä varmistaa viranomaisten ja muiden toimijoiden ohjauksen ja neuvonnan yhdenmukaisuus. Ryhmä toimii myös jäsentensä keskustelufoorumina ja tuottaa tarpeen mukaan omaa ohjausmateriaalia. Tellu-ryhmän yhtenä toimintamuotona ovat ajankohtaisseminaarit, joka toimintavuonna pidettiin lokakuussa Tampereella.

TELLU-ryhmä kokoontui tietosuojavaltuutetun toimiston yhteydessä 4 kertaa. Käsiteltävinä asioina olivat mm. hätäkeskukset, TerveSuomi.fi –portaali, käyttöoikeuksien hallintaan ja lokivalvontaan liittyvät ongelmat ja puutteet sekä VSSHP:n lokivalvontamallin käyttökokemukset, tietosuojavastaavan toimenkuva, tehtävien määrittely ja koulutus, ostopalvelut ja palveluseteli, ajankohtaiset yksittäistapaukset ja lainsäädäntökatsaukset. Esillä oli myös terveydenhuollon kentälle tehty webropol – kysely, jossa teemoina olivat tietosuojavastaavat, käytönvalvonta ja rekisteröidyn oikeudet.

Lisäksi TELLU-ryhmä oli järjestämässä seuraavia seminaareja, joissa käsiteltiin ajankohtaisia terveydenhuollon tietosuojan ja -turvan ilmiöitä ja kysymyksiä, kuten tulevaa sähköistä lääkemääräystä eli eReseptiä, Kelan ylläpitämää sähköistä potilasarkistoa eli eArkistoa ja kansalaisen oikeutta selata näyttöpäätteensä kautta em. sähköisiä palveluja eli kansalaisen eKatselua. Niinpä TELLU oli mukana Lääkäripäivillä 10.1.2008, Helsinki, Terveydenhuollon valtakunnallisilla ATK-päivillä 19.-20.5.2008, Lahti, Kuntamarkkinoilla 10.-11.9.2008, Helsinki sekä TELLU -seminaarissa 18.-19.11.2008, Seinäjoki.

Tietosuojavaltuutetun aloitteesta perustettiin vuonna 2001 opetustoimen tietosuojan ohjausryhmä (OTTO). Oppilaitokset ovat keskeisessä asemassa, koska niissä luodaan kansalaisille ja ammattiin valmistuville perusvalmiudet toimia arjen tietoyhteiskunnassa. Siksi on tärkeää, että oppilaitokset antavat laadukasta tietosuoja-aiheista opetusta ja toimivat itse hyvinä esimerkkeinä käsitellessään opiskelijoiden henkilötietoja. Ryhmän tavoitteena on omalta osaltaan tukea oppilaitoksia moninaisten tietosuojakysymysten ratkaisemisessa.

Ryhmän työskentelyyn osallistuu viranomaisten ja järjestöjen ohella käytännön toimijoita erilaisista oppilaitoksista. Ryhmä seuraa tietosuoja-asioiden kehitystä opetusalailla ja toimii jäsentensä keskustelufoorumina. Ohjausryhmä osallistuu koulujen ja oppilaitosten käyttöön suunnattujen materiaalien valmisteluun alan asiantuntemuksellaan. Toimintavuonna ryhmä kommentoi tietosuojavaltuutetun toimistossa laadittua opasta Henkilötietojen kerääminen koulutuksen itsearviointiin liittyvissä kyselyissä.

Teletoitinnan tietosuojaryhmä (TERTTU) on toiminut vuodesta 2003 lähtien tietosuojavaltuutetun toimiston sekä Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry:n johdolla. Ryhmän kokoonpanoon kuuluu teletoitinnallisten yritysten sekä toimialajärjestön edustajia. Toimintavuonna 2008 TERTTU-ryhmä kokoontui kolme kertaa. TERTTU-ryhmä käsittelee toimialalla kulloinkin ajankohtaisia kysymyksiä ja seuraa tietoyhteiskuntakehitystä myös yleisemmällä tasolla. Lisäksi ryhmän kokoukset mahdollistavat tietosuojavaltuutetun ohjaus- ja neuvontatyön. Vuonna 2008 kokouksissa olivat esillä erityisesti sähköiseen tunnistamiseen liittyvät asiat sekä kansainväliset kysymykset (esim. WP 29 –työryhmään liittyvät asiat).

Sosiaalihuollon tietosuojan ohjausryhmä (SOHVI) kokoontui tietosuojavaltuutetun toimiston yhteydessä. Ryhmään kuuluu edustajia mm. Suomen Kuntaliitosta, Sosiaali- ja terveysministeriöstä, Sosiaaliturvan Keskusliitosta ja kunnista. Ryhmä järjesti keväällä kaikille avoimen sosiaalihuollon tietosuojaseminaarin sekä vieraili Helsingin sosiaalivirastossa tutustumassa sen henkilötietojen käsittelyyn. Lisäksi ryhmässä kuultiin ja keskusteltiin lainsäädännön uudistushankkeista, sosiaalihuollon tietoteknologiahankkeesta ja muista ajankohtaisista sosiaalihuollon tietosuojakysymyksistä. Sosiaalihuollossa on käynnissä sosiaali- ja terveysministeriön johdolla useamman vuoden kestävä sosiaalihuollon tietoteknologiahanke, jossa määritellään mm. sosiaalihuollon asiakkaan ja palvelun antajan perustiedot, palvelukohtaisesti kerättävät tiedot, niiden tallettamiseen liittyvät tekniset standardit sekä sosiaalihuollon asiakastietojen sähköinen säilyttäminen. Tarkoituksena on, että valtakunnallisesti eri sosiaalihuollon palveluissa kerättäisiin ja talletettaisiin tiedot samalla tavoin. Hankkeessa esiin nousseista kysymyksistä on kuultu ja keskusteltu Sohvissa. Lisäksi tietosuojavaltuutetun toimisto on antanut lausuntoja hankkeen piirissä syntyneistä ehdotuksista ja toimiston edustaja on osallistunut hankkeeseen kuuluvan asiakastietojärjestelmätyöryhmän toimintaan.

2.2 Aktiivista vaikuttamista kansainvälisissä tietosuojaelimissä

Tietosuojavaltuutetun toimisto osallistui aktiivisesti pohjoismaisiin ja kansainvälisiin kokouksiin, mm. tietosuojadirektiivin 29 art. tietosuojaryhmän, Europolin yhteisen valvontaelimen ja muutoksenhakuelimen, Schengenin tietojärjestelmän yhteisen valvontaelimen ja tullitietojärjestelmän kokouksiin. Lisäksi tietosuojavaltuutetun toimisto oli jo kolmannen kerran mukana kansainvälisessä opiskelijavaihto-ohjelmassa saaden harjoittelijan Georgetownin yliopistosta, Washington DC:stä.

EU:n tietosuojadirektiivin artikla 29:n tietosuojatyöryhmä

Tietosuojadirektiivin (95/46/EC) 29 artiklaan perustuva EU:n jäsenvaltioiden tietosuojaviranomaisista koostuva tietosuojatyöryhmä kokoontui vuoden 2008 aikana 5 kertaa.

Tietosuojatyöryhmä on riippumaton neuvoo antava asiantuntijaelin tietosuojaan liittyvissä kysymyksissä ja se on toiminnassaan itsenäinen. Työryhmän tavoitteena on mm. tutkia ja esittää tietosuojadirektiivin soveltamiseen ja tulkintaan liittyviä kysymyksiä. Se antaa tietosuojaan liittyviä lausuntoja ja suosituksia komissiolle.

Vuonna 2008 tietosuojatyöryhmä käsitteli ja/ tai antoi lausuntonsa muun muassa seuraavista aiheista:

- Lausunto 3/2008 maailman antidopingsäännöstöön sisällytettävästä luonnoksesta yksityisyyden suojaa koskevaksi kansainväliseksi standardiksi (WP 156, 1.8.2008)
- Lausunto 2/2008 henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla annetun direktiivin 2002/58/EY (sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi) tarkistamisesta (WP 150, 15.5.2008)
- Lausunto 1/2008 hakukoneisiin liittyvistä tietosuojakysymyksistä (WP 148, 4.4.2008)
- Working Document 1/2008 on the protection of Children's Personal Data (WP 147, 18.2.2008. Ei julkaistu suomeksi)
- Päivitetty lausunto 2/2007 matkustajarekisteritietojen (PNR) siirtoa Yhdysvaltojen viranomaisille koskevien tietojen toimittamisesta matkustajille (WP 151, annettu 15.2.2007 ja tarkistettu ja päivitetty 24.6.2008)

Eri maiden tietosuojan tason riittävyyteen liittyviä lausuntoja ei annettu yhtään vuoden 2008 aikana. Työryhmä julkaisi 24.6.2008 edellistä vuotta koskeneen 11. vuosikertomuksensa.

Artikla 29 työryhmän kokouksiin osallistuu myös *Euroopan tietosuojavaltuutettu*, jona toimii *Peter Hustinx*. Euroopan tietosuojavaltuutettu on riippumaton valvontaelin, jonka tehtävänä on valvoa luonnollisten henkilöiden suojelemista henkilötietojen käsittelyssä ja tällaisten tietojen vapaata liikkuvuutta koskevien yhteisön säädösten soveltamista yhteisön toimielimiin.

Schengenin tietojärjestelmän yhteinen valvontaelin

Schengenin säännösten tarkoituksena on helpottaa henkilöiden vapaata liikkumista unionin jäsenmaissa, tästä syystä rajatarkastukset Euroopan unionin sisärajoilla on poistettu. Rajamuodollisuuksien sijaan viranomaisvalvonnan tukena on Schengen-valtioiden yhteinen tietojärjestelmä (SIS).

Tietosuojavaltuutetun toimiston edustaja osallistuu Schengen-yleissopimuksen mukaisen tietojärjestelmän yhteisen valvontaelimen toimintaan. Yhteisen valvontaelimen tehtävänä on mm. tutkia tietojärjestelmän käyttöön liittyviä oikeudellisia kysymyksiä.

Vuoden 2008 aikana toteutettiin jäsenmaissa yhteinen tarkastus, joka koski sopimuksen artiklan 97 mukaisia kuulutuksia (kadonneet henkilöt) sekä artiklan 98 mukaisia kuulutuksia (todistaja/rikosprosessissa haastetut). Raportti tarkastuksista valmistuu vuoden 2009 aikana. Valvontaelin selvitti myös jatkotoimenpiteitä aikaisemmin toimeenpannun artiklan 96 (maahantulokiellot) tarkastuksen johdosta. Valvontaelin käsitteli lukuisia muitakin Schengenin tietojärjestelmän käyttöön liittyviä kysymyksiä, esimerkiksi maiden tietosuojaviranomaisten yhteistyössä käytettäviä menettelytapoja sekä Schengenin tietojärjestelmän uuteen oikeusperustaan eli ns. SIS II:een liittyviä oikeudellisia kysymyksiä

Europolin yhteinen valvontaelin

Europol on Euroopan unionin lainvalvontaorganisaatio. Europolin tavoite on parantaa jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten tehokkuutta ja yhteistyötä vakavan kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin ehkäisemisessä ja torjunnassa. Europol-yleissopimuksessa säädetään, että Europol perustaa ja ylläpitää atk-pohjaisia tietojärjestelmiä tietojen syöttöä, hakua ja analysointia varten. Lisäksi yleissopimuksessa säädetään näiden järjestelmien hallinnasta erityisesti tietosuojan, salassapidon ja ulkoisen valvonnan osalta.

Tietosuojavaltuutetun toimisto osallistuu Europol-yleissopimuksen mukaisen yhteisen valvontaelimen toimintaan. Yhteisen valvontaelimen tehtävänä on valvoa Europolin toimintaa sen varmistamiseksi, että Europolin elinten käytössä olevien tietojen tallentaminen, käsittely ja käyttö eivät vaaranna rekisteröidyn oikeuksia.

Vuonna 2008 valvontaelin arvioi mm. Europolin uudesta valmisteilla olevasta oikeusperustasta johtuvia toimenpiteitä, koska Europol-yleissopimus on tarkoitus korvata neuvoston asetuksella. Valvontaelin toimeenpani mm. vuosittaisen laajan tarkastuksen Europolissa. Valvontaelin käsitteli lukuisia Europolin toimesta tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn liittyviä kysymyksiä. mm. tietojenvaihtoon liittyviä sopimuksia sekä analyysitietokantojen toiminnassa noudatettavia menettelytapoja ja yksittäisten analyysitietokantojen avaamismääräyksiä. Avaamismääräyksiä osalta otettiin kantaa mm. niihin tallennettavien tietojen tarpeellisuuteen.

Tullitietojärjestelmän yhteinen valvontaelin

Euroopan Unionin tullitietojärjestelmää koskeva säännöstö tuli voimaan 1.11.2000. Tullitietojärjestelmää valvoo yhteinen valvontaviranomainen, jossa tietosuojavaltuutetun toimiston edustaja on jäsenenä.

Yhteinen valvontaelin kartoitti järjestelmän käyttöön liittyviä kansallisia menettelytapoja eri jäsenmaissa sekä kansallisella tasolla toteutettuja tietojärjestelmään käyttöön liittyviä turvallisuustoimia.

EURODAC-järjestelmän yhteinen valvonta

Järjestelmä on perustettu Dublinin yleissopimuksen soveltamista varten. EURODAC-järjestelmän avulla jäsenvaltiot voivat tunnistaa turvapaikanhakijat ja henkilöt, jotka on pidätetty heidän ylittäessään yhteisön ulkorajan luvatta. Sormenjälkiä vertaamalla jäsenvaltiot voivat tarkistaa, onko turvapaikanhakija tai jäsenvaltion alueella luvattomasti oleskeleva ulkomaalainen tehnyt jo hakemuksen toisessa jäsenvaltiossa tai onko turvapaikanhakija tullut unionin alueelle laittomasti. Järjestelmä koostuu Euroopan komission hallinnoimasta keskusyksiköstä, sähköisestä sormenjälkien keskustietokannasta sekä välineistä, joilla siirretään tietoja sähköisessä muodossa jäsenvaltioiden ja keskustietokannan välillä.

Tietosuojavaltuutetun toimiston edustaja osallistui EURODAC-sormenjälkirekisterin valvontaan liittyvään yhteistyöhön. Yhteistyössä arvioidaan järjestelmän käyttöön liittyviä tietosuojakysymyksiä. Esillä olivat järjestelmään keskusyksikköön ja kansallisiin järjestelmiin tehtävät tarkastukset sekä eräiden järjestelmään tehtyjen hakujen perusteet. Valvontaviranomaiset tekivät vuonna 2008 mm. yhteisen tarkastuksen koskien rekisteröityjen informointia ja alaikäisten tietojen käsittelyä.

Yhteistyö poliisi- ja oikeusasioissa – WPPJ

Tietosuojavaltuutetun toimisto osallistui poliisi- ja oikeusasioiden työryhmän toimintaan (Working Party on Police and Justice-WPPJ). Työryhmä käsittelee laaja-alaisesti poliisi- ja oikeusasioihin liittyviä tietosuojakysymyksiä. Työryhmän toiminta perustuu Euroopan tietosuojaviranomaisten kokouksessaan antamaan toimeksiantoon. Työryhmä laati vuonna 2008 mm. ohjeistusta koskien lainvalvontaviranomaisten valvontaan liittyviä menettelytapoja. Työryhmä selvitti mm. jäsenmaiden tekemiä bilateraalaisia sopimuksia sekä III-pilarin tietosuojan puitepäättöksen toimeenpanoon liittyviä asioita.

Euroopan unionin tietosuojaviranomaisten esittelijäkokous

Vuonna 2008 järjestettiin kaksi EU-esittelijäkokousta (Sloveniassa Ljubljanassa 31.3.-1.4. ja Slovakiassa Bratislavassa 29.-30.9.). Slovenian kokouksessa esillä olivat erityisesti biometriikka sekä henkilötietojen käsittely internetissä ja Slovakiassa ns. whistle blowing -järjestelmät sekä henkilötietojen käsittely joukkotiedotusvälineissä.

Tietosuojan 30. maailmankokous

Ranskassa, Strasbourgissa pidettiin 30. tietosuojan maailmankokous 15.-17.10.2008. Kokoukseen osallistuvat vuosittain eri maiden tietosuojaviranomaiset.

Ensimmäistä kertaa kahden maan, Ranskan ja Saksan tietosuojaviranomaiset järjestivät kokouksen yhdessä juhlistaen kumpikin samalla toimintansa 30-vuotisjuhlavuotta. Kokouksen tavoitteena oli tunnistaa tärkeimmät haasteet tietosuojan voimakkaaseen

kansainväliseen kehitykseen liittyen niin teknologisesti, poliittisesti, juridisesti kuin taloudellisestikin. Pääteemaksi oli valittu "Protection privacy in a borderless world" Kokouksessa annettiin 7 julkilausumaa, jotka käsittelivät mm.lasten yksityisyyden suojaa internetissä sekä kansainvälisten standardien asettamista rajattoman maailman saavuttamiseksi. Kokous myös ehdotti, että perustettaisiin kansainvälisten organisaatioiden valvontaryhmä sekä kartoitettaisiin mahdollisuudet kansainvälisen tietosuojapäivän viettämiseksi vuosittain.

3. TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTON RESURSSIT, TOIMINTA-AJATUS JA ARVOT SEKÄ YHTEYSTIEDOT

Toimiston vakinaisten virkojen määrä oli 2008 lopussa 20. Toimistossa työskentelee myös yksi oikeusministeriön virassa oleva henkilö, joka tietosuojavaltuutetun toimiston tehtävien lisäksi hoitaa puolet työajastaan nimilautakunnan tehtäviä. Kesällä toimistossa työskenteli myös 7 kotimaista ja 1 kansainvälinen yliopistoharjoittelija. Henkilötyövuosien kokonaismäärä oli 23,18 htv.

VAKITUINEN HENKILÖKUNTA VUONNA 2008

Reijo Aarnio, tietosuojavaltuutettu
 Elisa Kumpula, toimistopäällikkö
 Risto Heinonen, ylitarkastaja
 Heikki Huhtiniemi, ylitarkastaja
 Marita Höök, ylitarkastaja
 Johanna Järvinen, ylitarkastaja
 Eija Kara, ylitarkastaja
 Lauri Karppinen, IT-erityisasiantuntija
 Juhani Ketomäki, ylitarkastaja
 Hanna Lankinen, ylitarkastaja
 Mia Murtomäki, ylitarkastaja
 Heikki Partanen, ylitarkastaja
 Heljä-Tuulia Pihamaa, ylitarkastaja
 Arja Puukka, ylitarkastaja
 Anne Tamminen-Dahlman, ylitarkastaja
 Lauri Vuorivirta, ylitarkastaja
 Arto Ylipartanen, ylitarkastaja
 Pirjo Helén, osastosihteeri
 Erna Laiho, osastosihteeri
 Liisa Olin, osastosihteeri
 Anne Lehto, toimistosihteeri

MÄÄRÄAIKAINEN HENKILÖKUNTA VUONNA 2008

Leila Hanhela, ylitarkastaja

TOIMINTA-AJATUS JA ARVOT

Toiminta-ajatus

Tietosuojavaltuutetun toimiston tavoitteena on ylläpitää ja edistää kansalaisten perusoikeutena olevaa oikeutta yksityisyyteen

- toteuttamalla tietosuojavaltuutetulle lain mukaan kuuluvat tehtävät
- toimimalla yhteistyössä rekisteröityjen ja rekisterinpitäjien sekä näitä edustavien järjestöjen ja muiden tahojen kanssa pyrkimyksenä ennaltaehkäistä yksityisyyttä koskevat oikeudenloukkaukset
- edistämällä hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista sekä
- avustamalla ja tukemalla yksityisyyttä tukevien ja turvaavien järjestelmien kehittämistä ja käyttöä.

Arvot

Tietosuojavaltuutetun toimistossa on yhteisesti sovittu arvot, jotka ohjaavat tavoitteiden saavuttamiseen. Arvomme ovat:

- tuloksellisuus ja asiakaslähtöisyys
- keskinäinen kunnioitus ja luottamus
- avoimuus ja sitoutuneisuus kokonaisuuteen
- kehitys- ja muutosalmius

YHTEYSTIEDOT

Osoite: Albertinkatu 25 A, 3. krs.

Postiosoite: PL 315, 00181 Helsinki

Puhelin: vaihde: 010 36 66700
 puhelinneuvonta: 0100 86205 ja 010 36 16670
 neuvonta-aika:
 ma-ti klo 9.00-11.00 sekä 13.00-15.00
 perj. klo 9.00 – 12.00

Telefax: 010 36 66735

Sähköposti: tietosuoja@om.fi

kotisivu/Internet: www.tietosuoja.fi

4. OIKEUSMINISTERIÖN VALTION TALOUSARVIOASETUKSEN 66 I §:N MUKAINEN KANNANOTTO

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

11.6.2009 OM 17/013/2009

Jakelu: Tietosuojavaltuutetun toimisto

OIKEUSMINISTERIÖN KANNANOTTO TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTON TOIMINTAKERTOMUKSESTA VUODELTA 2008

Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 66 i §:n (254/2004) 3 momentin nojalla oikeusministeriö on tänään päättänyt antaa seuraavan kannanoton toimenpiteistä, joihin Tietosuojavaltuutetun toimiston toimintakertomus vuodelta 2008 ja sen taloutta ja toimintaa koskeva 22.4.2008 annettu valtionalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 161/2008 antavat aihetta. Tietosuojavaltuutetun toimiston taloudesta ja toiminnasta on esitetty tietoja myös tilivirasto 150:n tilinpäätöksessä vuodelta 2008.

1. Arvio tuloksellisuudesta ja sen kehityksestä sekä asetettujen tulostavoitteiden toteutumisesta

Tavoitteena oli lisätä kansalaisten ja rekisterinpitäjien tietoisuutta tietosuojaan perustuvista oikeuksista ja velvollisuuksista sekä osallistua tietosuojan kansalliseen ja kansainväliseen kehittämiseen. Toteutumatiiedot vuosilta 2006–2007 ja vuoden 2008 tulossopimuksen tavoiteluvut eivät ole laskutavan muutoksen vuoksi vertailukelpoisia vuoden 2008 toteumatietoihin nähden, joten aikaisempien vuosien tietoja tai raportointivuoden tavoitelukuja ei voida käyttää vertailutietoina vuodesta 2008 alkaen.

Käsiteltyjen asioiden lukumäärän tavoitteesta jäätiin hieman. Vireille tulleiden asioiden määrä nousi 12,5 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Keskimääräiset käsittelyajat kaikkien asioiden osalta lyhenivät kuitenkin merkittävästi, 73,6 päivästä 50,9 päivään. Käsittelyaikatavoite (< 3 kk) alitettiin selvästi. Tämän käsittelyaikaisten merkittävän tehostumisen voidaan arvioida johtuvan työprosessien yksinkertaistamisesta ja 1.1.2008 käyttöön otetun asianhallintajärjestelmän myötä muuttuneista työskentelytavoista.

Tavoitteena oli myös ratkaisujen yksikköhinnan aleneminen, mutta käsiteltyjen asioiden yksikköhinta nousi vuonna 2008. Ratkaisun hinnan nousu johtuu pääosin palkkakustannusten noususta, mutta osin myös muun kustannustason (muun muassa toimitilakustannusten) noususta.

Maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset kattavat kaiken ulkopuolisille järjestetyn koulutustoiminnan kustannukset.

2. Tuloksellisuuden raportoinnin perusteiden asianmukaisuus ohjauksen ja tulostavastuun kannalta sekä oikeusministeriön kanta kehittämistarpeista

Tietosuojavaltuutetun toimisto mukautti vuoden alussa Tarmo-toimintolaskentajärjestelmän toimintojen kuvauksia vastaamaan tehokkaammin viraston tarpeita. Näin saadaan tehokkaammin tietoa toimiston kustannusten ja henkilötyövuosien jakautumisesta eri toimintojen kesken. Sähköinen asiankäsittelyjärjestelmä on uusittu.

Arvion mukaan sisäiselle valvonnalle ja riskienhallinnalle vuodelle 2008 asetetut tavoitteet saavutettiin varsin hyvin. Tietosuojavaltuutetun toimisto on virastona pieni ja sen toimintaan osoitettu määräraha on suhteellisen pieni ja helposti hallittavissa. Varojen käyttöä seurataan säännöllisesti. Väärinkäytöksiä ei ole havaittu. Valvonta ja riskienhallinta ovat asianmukaiset.

3. Toimenpiteet, joihin tietosuojavaltuutetun toimistossa on tarpeen ryhtyä toimintakertomuksen johdosta ja tuloksellisuuden parantamiseksi

Tietosuojavaltuutetun toimistossa on tarpeen kehittää edelleen ennalta ehkäisevää toimintaa sekä seurata resurssien käyttöä ja kohdentamista. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomuksen 161/2008 mukaan Tietosuojavaltuutetun toimiston tulisi laatia kannanottonsa, neuvonsa ja ohjeensa kattavammin kirjallisessa muodossa sekä tehostaa ja selkeyttää tunnistuspalveluihin liittyvien henkilötietojen käsittelyn valvontamenettelyjä. Tietosuojavaltuutetun ja oikeusministeriön vuotta 2009 koskevassa tulossopimuksessa on sovittu, että Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomuksen johdosta Tietosuojavaltuutetun toimistossa muutetaan tukitoimintoja seuraavasti: Konsultointitapaamiset ja niihin liittyvä aineisto sekä kokousmuistiot kirjataan asianhallintajärjestelmään. Tehdään ehdotukset tietosuojavaltuutetun ratkaisuvallan delegoimisen mahdollistaviksi lainsäädäntömuutoksiksi. Huomioidaan edellä mainitusta ja sähköisen viestinnän tietosuojalain voimaantulosta aiheutuvat muutokset tietosuojavaltuutetun työjärjestykseen.

4. Oikeusministeriön toimenpiteet toimintakertomuksen johdosta ja tuloksellisuuden parantamiseksi

Oikeusministeriö ja tietosuojavaltuutettu käynnistävät vuoden 2009 aikana kehittämistyön, jolla pyritään tietosuoja-asioiden kasvavan merkityksen esiin tuomiseen yhteiskunnassa ja toimiston rahoitusaseman parantamiseen tehtävien vaatimalle tasolle.

Koulutusyhteistyötä tietosuojakysymyksissä muiden viranomaisten kanssa olisi lisättävä.

Ministeriössä on valmisteltu kevään 2009 aikana hallinnonalan sisäisen tarkastuksen uusia järjestelyjä, jotka on tarkoitus saattaa voimaan vuoden 2010 alusta lukien. Uudistus merkitsee Tietosuojavaltuutetun toimiston kannalta sitä, että sisäisen tarkastuksen järjestämistä koskeva vastuu siirtyy osana sisäisen valvonnan järjestelyjä viraston johdolle. Johdon tukemiseksi ministeriö tulee asettamaan yhteistyöelimen.

Oikeusministeri Tuija Brax

Hallintojohtaja Olli Muttilainen

5. TIETOSUOJAA KOSKEVIA RATKAISUJA JA KANNANOTTOJA V. 2008

ASIA: HENKILÖTIETOJEN SIIRTÄMINEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMIS- VASTUUN SIIRTYESSÄ ESIMERKIKSI UDELLE KUNNALLE

Asian kuvaus:

Sosiaalitoimen tietojärjestelmätoimittajan asiakaskunnassa on meneillään lukuisia kuntaliitos- ja aluehankkeita. Järjestelmätoimittaja tiedusteli, mitä tietoja voidaan siirtää "pohjalle" kussakin tapauksessa. Tiedustelussa todettiin lainsäädäntöyön olevan asiassa kesken ja viitattiin tietosuojavaltuutetun isäntäkuntaa koskevaan kannanottoon 22.2.2007, 150/49/2007.

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Henkilötietolaista ja arkistolaista

Kuntien ja muiden kunnallisten viranomaisten asiakastietojen käsittelyyn sovelletaan rinnakkain sekä henkilötietolakea että arkistolakea. Asiakirjahallinnossa tulee noudattaa näiden kummankin lain säännöksiä. Molemmat lait koskevat sekä manuaalisessa muodossa että tietojärjestelmässä olevia tietoja. Sosiaaliviranomaisen asiakirjat ja tiedot kuuluvat arkistoon. Lisäksi eri käyttötarkoituksia varten kerätyistä henkilötiedoista muodostuu myös henkilörekistereitä. Henkilötietolaki on henkilötietojen käsittelyä koskeva yleislaki, jota sovelletaan esimerkiksi sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelyyn ellei arkistolaissa tai muussa erityislaissa muuta säädetä.

Arkistolaitokselle on säädetty toimivalta mm. ohjata ja kehittää arkistointia ja määrätä pysyvästi säilytettävistä tiedoista. Tietosuojavaltuutettu ohjeistaa henkilötietolain mukaista henkilötietojen käsittelyä. Henkilötietolain säännökset koskevat täysimääräisesti asiakastietojen aktiivivaiheen käsittelyä. Siltä osin kuin on kyse jo kuolleiden henkilöiden tiedoista tai muutoin päättyneistä asiakassuhteista, perustuu sosiaaliviranomaisen asiakirjojen ja tietojen säilyttäminen arkistolakiin ja sen nojalla tehtyyn arkistonmuodostussuunnitelmaan sekä arkistolaitoksen antamiin ohjeisiin ja määräyksiin.

Organisaatiomuutoksia toteutettaessa tulee huolehtia kaikissa vaiheissa siitä, että myös tietosuoja turvataan henkilötietoja käsiteltäessä. Myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 18 §:n mukaista hyvää tiedonhallintatapaa tulee noudattaa.

Kansallisarkisto ja maakunta-arkistot antavat tietojen arkistointia koskevaa ohjausta. Arkistolain 4 §:n mukaan arkistolaitoksen tehtävänä on mm. ohjata, kehittää ja tutkia arkistointia. Kyseisen lain 6 §:n mukaan arkistoon kuuluvat asiakirjat, jotka ovat saapuneet arkistonmuodostajalle sen tehtävien johdosta tai syntyneet arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä. Saman lain 8 §:n mukaan arkistonmuodostajan on määrättävä tehtävien hoidon tuloksena kertyvien asiakirjojen säilytysajat ja -tavat sekä ylläpidettävä niistä arkistonmuodostussuunnitelmaa. Arkistolaitos määrää, mitkä asiakirjat tai asiakirjoihin sisältyvät tiedot säilytetään pysyvästi.

Arkistolaitoksen vuonna 1996 laatiman kunnallista arkistointia koskevan oppaan mukaan kuntien välisestä yhteistoiminnasta päätettäessä sovitaan samalla, missä säilytetään yhteistoiminnan tuloksena syntyvät pysyvästi säilytettävät asiakirjat. Oppaassa todetaan myös, että kun organisaation, esimerkiksi kunnan tai kuntayhtymän, toiminta lakkaa, ei sen arkistoa yhdistetä toimintoa jatkavan organisaation arkistoon. Toimintaa jatkavan velvollisuutena on säilyttää arkisto oma kokonaisuutena tai etsiä sille sopiva sijoituspaikka. Ohjeessa todetaan kuitenkin myös, että pitkän ajan tarvittavat asiakirjakokonaisuudet, joita ei voida jakaa, voidaan kuitenkin pysyvästi jättää uudelle arkistonmuodostajalle. Toimintaa jatkavalle yksilölle jäävät myös asiakirjat, joiden perusteella se tekee päätöksen asiassa, joka on pantu vireille lakkautetun organisaation aikana.

Alussa mainittu tietosuojavaltuutetun isäntäkuntamallia koskeva kannanotto koski mahdollisuutta asiakastietojen siirtämiseen silloin, kun on kyse voimassa olevista asiakassuhteista eli asiakirjojen aktiivivaiheen käsittelystä. Jos koko palvelujen järjestämisvastuu siirtyy esimerkiksi isäntäkunnalle tai kuntayhtymälle, niin tällöin voidaan myös palvelun antamiseksi tarvittavat asiakastiedot siirtää. Myös arkistolaitoksen alussa mainitussa ohjeessa on todettu, että pitkän ajan tarvittavat asiakirjakokonaisuudet, joita ei voida jakaa, voidaan pysyvästi jättää uudelle arkistonmuodostajalle. Arkistolaitoksen ohjeen mukaan toimintaa jatkavalle yksilölle jäävät myös asiakirjat, joiden perusteella se tekee päätöksen asiassa, joka on pantu vireille lakkautetun organisaation aikana.

Yksilöidyt kysymykset ja tietosuojavaltuutetun vastaukset niihin

Miten kuntien tulisi toimia seuraavissa tilanteissa?

Kysymys 1. *Uusi kunta* Arkistointiohjeiden mukaan aloitetaan "puhtaalta pöydältä". Koskeeko tämä myös tietojärjestelmiä sekä voidaanko pohjaksi siirtää suuremman kunnan asiakastiedot?

Tietosuojavaltuutetun vastaus: Uusi kunta on uusi oikeushenkilö, jolle siirtyy siihen liitetyille kunnille aiemmin kuulunut sosiaalihuollon palvelujen järjestämisvastuu. Järjestämisvastuun siirtymisen yhteydessä uudelle kunnalle voidaan siirtää sellaiset tietojärjestelmässä tai paperimuodossa olevat asiakastiedot, jotka ovat tarpeen asiakassuhteiden yms. hoitamiseksi. Tiedot voidaan siirtää valtioneuvoston tai ministeriön kuntajakopäätöksen tekemisen jälkeen. Sen sijaan kuntien "passiiviarkistojen" säilyttämisestä tulee sopia arkistolaitoksen ohjeiden mukaisesti.

Kysymys 2. *Kunta liitetään toiseen kuntaan* Arkistointiohjeiden mukaan voidaan jatkaa voimassaolevilla tiedoilla. Päteekö tämä myös tietojärjestelmiin? Voidaanko siis lähteä siitä, että liitettävien kuntien asiakkaiden tiedot talletetaan järjestelmään ja pääkunnan asiakkaiden tiedot jatkavat uuden kunnan tietojärjestelmässä?

Tietosuojavaltuutetun vastaus: Tilanne on vastaavanlainen kuin silloin, kun muodostetaan uusi kunta. Myös uusi kunta muodostetaan jo olemassa olevista kunnista tai niiden osista. Siten edellä oleva vastaus soveltuu tähänkin kohtaan. Uusi kunta tai sen asianomainen toimielin on arkistonmuodostaja ja myös henkilötietolain tarkoittama rekisterinpitäjä. Siten kahden toisiinsa liitetyn kunnan asiakastiedot saavat olla samassa tietojärjestelmässä siltä osin kuin asiakastiedot on ollut tarpeen palvelun antamiseksi siirtää. Tietojärjestelmässä kuitenkin eri käyttötarkoituksia varten kerätyt henkilötiedot muodostavat omat erilliset henkilörekisterinsä. Liittyvän

kunnan "passiiviarkiston" säilytyksestä tulee sopia arkistolaitoksen ohjeen mukaisesti.

Kysymys 3. *Isäntäkuntamalli* Tietosuojavaltuutetun alussa mainitun isäntäkuntamallia koskevan kannanoton mukaan isäntäkunta on rekisterinpitäjä. Tytärkuntien asiakastiedot tulee "korvamerkitä" kunnittain, jotta on mahdollista eritellä ja palauttaa tiedot eri kuntiin yhteistyön mahdollisesti päättyessä. Voidaanko tytärkuntien asukkaiden tiedot tallentaa isäntäkunnan järjestelmään ja isäntäkunnan asiakkaiden tiedot jatkavat tietojärjestelmässä vai onko aloitettava "puhtaalta pöydältä"?

Tietosuojavaltuutetun vastaus: Koska palvelujen järjestämisvastuu siirtyy isäntäkunnalle, on tässä yhteydessä oikeus siirtää myös asiakassuhteiden hoitamiseksi tarvittavat tiedot tytärkunnista isäntäkunnan tietojärjestelmiin ja asianomaisiin rekistereihin. Tytärkuntien "passiiviarkistot" tulee säilyttää arkistolaitoksen ohjauksen mukaisesti. Sama koskee myös isäntäkunnan toiminnan yhteydessä syntyneitä "passiiviarkistoa".

Kysymys 4. *Kuntayhtymät* Toimitaanko kuntayhtymien tietojen kanssa samoin kuin isäntäkuntamallissa eli suurimman kunnan tietojärjestelmään voidaan tallettaa muiden kuntien asukkaiden tiedot vai onko aloitettava "puhtaalta pöydältä"? Onko niin, että kuntayhtymä poikkeaa isäntäkuntamallista siten, että yhtymän purkautuessa on jatkavan kunnan velvollisuus säilyttää kuntayhtymän arkisto omana kokonaisuutenaan eli tietoja ei palauteta jäsenkuntiin yhtymän purkaututtua?

Tietosuojavaltuutetun vastaus: Kuntayhtymään kuuluvien kuntien palvelun antamisessa tarvittavat asiakastiedot voidaan tallettaa yhteen tietojärjestelmään ja siellä käyttötarkoituksen mukaan eri rekistereihin. Sen sijaan kuntien "passiiviarkistojen" säilyttämisestä tulee kuntaohjeen mukaan sopia. Myös kuntayhtymän purkautuessa sen "passiiviarkiston" säilyttämisestä tulee ohjeen mukaan sopia. Tällöinkin tietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan asiakassuhteen hoitamiseksi tarvittavat tiedot voidaan siirtää sille kunnalle tai muulle taholle, jolle kyseisten palvelujen järjestämisvastuukin siirtyy.

Sovelletut säännökset:

Henkilötietolaki (523/1999) 2 § 1 mom., 3 § 3 k, 5 §, 11 §, 12 § ja 38 § 1 mom.

Arkistolaki (831/1994) 1 §, 4 §, 6 § 1 mom. ja 8 §

Kuntalaki 76 § 1 ja 2 mom., 77Kuntajakolaki (1196/1997) 11 §, 19 § ja 33 §

ASIA: VAALIKONEVASTAUSTEN POISTAMINEN EHDOKKAAN PYYNNÖSTÄ

Asian kuvaus:

Tuleeko palveluntarjoajan poistaa internetissä olevaan vaalikoneeseen annetut vastaukset ehdokkaan pyynnöstä? Kysyjän näkemyksen mukaan vaalikoneessa olevat poliittiset mielipiteet ovat henkilötietolain 11 §:n mukaisia arkaluonteisia tietoja. Toisaalta vaalikoneeseen vastatessaan "rekisteröity on itse saattanut julkiseksi" nämä tiedot, joka taas henkilötietolain 12 §:n mukaan mahdollistaa niiden käsittelyn. Onko

vaalikoneeseen annetut vastaukset kuitenkin poistettava ehdokkaan myöhemmin niin halutessa?

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Asiassa on ensimmäiseksi arvioitava, sovelletaanko internetissä olevaan vaalikonepalveluun henkilötietolakia vai tapahtuuko henkilötietojen käsittely esim. toimituksellisessa tarkoituksessa. Huomiota tulee kiinnittää mm. siihen, kuka kyseistä palvelua tarjoaa (esim. tiedotusväline vai jokin muu taho).

Henkilötietolakia sovelletaan henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn. Myös muuhun henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan tätä lakia silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Henkilötietolain soveltamisalaa on kuitenkin rajattu siten, että lakia ei pääsääntöisesti sovelleta tilanteisiin, joissa henkilötietoja käsitellään esim. toimituksellisia tarkoituksia varten. Jos vaalikoneeseen liittyvä henkilötietojen käsittely tapahtuu toimituksellisessa tarkoituksessa, henkilötietolain asettamat velvoitteet eivät pääsääntöisesti koske toimintaa.

Jos vaalikonepalveluun sovelletaan henkilötietolakia, asiassa tulevat huomioitavaksi seuraavat seikat:

Henkilötietolain 11 §:n mukaan arkaluonteisia henkilötietoja ovat mm. sellaiset tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta.

Tietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan vaaleissa ehdolla olevat henkilöt käyttävät vaalikonepalveluita siinä tarkoituksessa, että he voivat saattaa mielipiteitään julkisiksi. Jos esim. eduskuntavaaliehdokas päättää antaa tietonsa vaalikoneeseen ja ilmaista tällä tavoin mielipiteitään, toimintaan liittyvä arkaluonteisten henkilötietojen käsittely perustuu henkilötietolain 12.1.2. §:ään. Kyse näin ollen on sellaisen henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta koskevan tiedon käsittelystä, jonka rekisteröity on itse saattanut julkiseksi.

Edellä mainittu käsittelyn tarkoitus huomioon ottaen vaalikoneeseen vastanneella henkilöllä ei ole henkilötietolain kannalta arvioituna oikeutta vaatia tietojensa poistamista ao. verkkopalvelusta.

Vaalikonepalvelua tarjoavan rekisterinpitäjän tulee kuitenkin huomioida tietojen säilyttämisen ja internetissä saatavilla pidon osalta henkilötietolain 6 §:ssä, 7 §:ssä, 24 §:ssä ja 12.2. §:ssä säädetty.

Henkilötietolain 6 §:n mukaan henkilötietojen käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua rekisterinpitäjän toiminnan kannalta. Rekisterinpitäjän on määriteltävä mm. henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ennen henkilötietojen keräämistä tai muodostamista henkilörekisteriksi. Lain 7 § edellyttää lähtökohtaisesti, että rekisterinpitäjä käsittelee henkilötietoja vain ennalta määrittelemissään käyttötarkoituksissa.

Henkilötietolain 24 § säättää rekisterinpitäjälle informointivelvoitteen, joka huomioon ottaen vaalikoneeseen henkilötietojaan antavan henkilön tulee mm. voida tietää:

- kuka käsittelee tietoja eli kuka on rekisterinpitäjä
- mitä tarkoitusta varten tietoja kerätään
- miten tietoja käytetään

Tietosuojavaltuutettu pitää suositeltavana, että vaalikoneeseen vastaamista harkitsevalle henkilölle annetaan muun ohella tieto ko. palvelun kestoajasta eli mm. siitä, kauanko tiedot ovat luettavissa rekisterinpitäjän internet-sivuilla. Tämän mahdollistamiseksi palvelun tarjoajan on tullut jo etukäteen (eli henkilötietojen käsittelyn suunnitteluvaiheessa) ottaa kantaa siihen, kauanko tietoja on tarkoitus pitää saatavilla internetissä tai muutoin säilyttää.

Henkilötietolain 12.2. § edellyttää, että rekisterinpitäjä arvioi arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn perusteen olemassa oloa ja käsittelyn tarvetta vähintään viiden vuoden välein.

Sovelletut säännökset:

Henkilötietolaki 2 §, 6 §, 7 §, 8 §, 11 §, 12 §, 24 §

ASIA: MATKUSTUSTIETOJEN KÄSITTELY

Asian kuvaus:

Henkilö X pyysi tietosuojavaltuutetun toimenpiteitä, koska liikennöitsijä Y Oy:n kotisivulla olevasta palvelusta voi Internetin kautta saada tietoonsa matkustustietoja. Matkustustietoja voi selata bussikortin numeron ilmoittamalla. X:n mukaan mukaan bussikortin numeron jouduttua väärin käsiin voi kortinhaltijan liikkeitä selvittää pitkältikin ajalta. Vireille panija tietosuojavaltuutetun toimistolta onko oikein, että tietoja säilytetään niin kauan ja että tiedot ovat kenen tahansa selailtavissa verkossa pelkän kortin numeron perusteella.

Tietosuojavaltuutetun toimisto pyysi asiassa selvitystä liikennöitsijä Y Oy:ltä. Selvityksen mukaan matkustustiedot säilytetään tietokannassa määräämättömän ajan. Tietokantaan on pääsy vain nimetyillä henkilöillä. Matkustustietoja tarvitaan mm. lippuclearingissä, tilitysten seurannassa, teiden ja pysäkkien suunnittelun lähtötiedoiksi, liikennelupahakemusten perusteluiksi sekä linjaston ja aikataulujen kehittämiseksi. Rekisterinpitäjän mukaan matkustustiedot eivät sisällä henkilötietoja. Matkustustiedot ja matkustajatiedot on tallennettu eri tietokantoihin, joten niitä ei voida ketjuttaa niin, että matkustustietojen perusteella voisi selvittää matkustajatiedot.

Internetpalvelun kautta matkustustietoja voi seurata korttinumerolla vain kymmenen viimeisen tapahtuman osalta. Korttinumeron syöttämällä palvelu antaa myös seuraavat tiedot: käyttöpäivä, kellonaika, linja, pysäkin ID, kertymä/saldo, viimeinen voimassaolopäivä ja varakausien lukumäärä.

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Matkakortin numero on henkilötieto jos se voidaan yhdistää kortin haltijaan. Näin ollen myös matkustustiedot ovat henkilötietoja, jos niitä voidaan hakea matkakortin numeron perusteella. Sillä, että matkakortin haltijaa koskevat tiedot ja matkustustiedot ovat eri tietokannassa ei ole merkitystä, jos tiedot voidaan jollain tavalla yhdistää. Tällaiseen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia. Kysymyksessä ei olisi henkilötietojen käsittely silloin, jos matkustustiedoista olisi lopullisesti poistettu matkakortin numero, eikä matkustustietoja voida mitenkään yhdistää tiettyyn henkilöön.

Tietosuojavaltuutettu ohjasi rekisterinpitäjää analysoimaan kuinka pitkään ja mitä tarkoitusta varten matkustusta koskevia henkilötietoja on tarpeellista säilyttää. Asiallinen peruste henkilötietojen käsittelylle voinee olla esim. lippujen käytöstä tulleet reklamaatiot, virheleimausten selvittely yms. Tarpeellisen säilytysajan jälkeen henkilötiedot on hävitettävä tai mahdollisesti anonymisoitava.

Esimerkiksi suunnittelussa liikennelupahakemusten käsittelyssä ja linjaston tai aikataulujen kehittämistyössä ei liene tarpeellista käsitellä henkilötietoja, eli sellaisia tietoja, jotka voidaan jollain tavalla yhdistää luonnolliseen henkilöön. Tietosuojavaltuutettu ohjasi rekisterinpitäjää analysoimaan, voidaanko tällaisiin tarkoituksiin käyttää matkustustietoja, joista on poistettu matkakortin numero.

Rekisteröityjen informoinnin yhteydessä on asiaankuuluvaa antaa tietoa myös mahdollisuudesta hakea matkustustietoja Internetin kautta. Ohjaa myös rekisterinpitäjää harkitsemaan olisiko Internetpalveluun pääsy tarkoituksenmukaista järjestää siten, että tietoihin pääsy edellyttää matkakortin numeron lisäksi esimerkiksi salasanan käyttöä. Rekisteröidyille voitaisiin tarjota myös mahdollisuutta estää matkustustietojensa saaminen Internetin kautta.

Sovelletut säännökset:

Henkilötietolaki 2 §, 3 §, 9 § 11 § ja 24 §.

ASIA:

ASIAKKAIDEN SÄHKÖPOSTIOSOITTEIDEN LUOVUTTAMINEN LOPPUTYÖTÄ TEKEVÄLLE OPISKELIJALLE

Asian kuvaus:

Voiko viranomainen luovuttaa asiakkaidensa sähköpostiosoitteita lopputyötä tekeväälle opiskelijalle. Opiskelija pyysi näitä yhteystietoja lopputyöhönsä liittyvän kyselyn lähettämiseksi.

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Sähköpostiosoitteet ovat henkilötietolain 3 §:n 1 kohdassa määriteltyjä henkilötietoja, joiden käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia. Ensin tulee arvioida, onko asiassa kyse henkilötietojen käsittelystä viranomaisen omassa toiminnassa vai niiden luovuttamisesta.

Opiskelija voi tehdä lopputyöhönsä liittyvän kyselytutkimuksen viranomaisen toimeksiannosta, jos kyselyn tekemisen voidaan katsoa liittyvän viranomaisen tehtäviin. Viranomaisen asiakkaiden yhteystietojen käsittely perustuu silloin henkilötietolain 8 §:n 1 momentin 7 kohtaan. Kysymyksessä on henkilötietojen käyttö viranomaisen omassa toiminnassa.

Muuten kyse on henkilötietojen luovuttamisesta. Henkilötietolain 8 §:n 4 momentin mukaan henkilötietojen luovuttamisesta viranomaisen henkilörekisteristä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (julkisuuslaki). Lain 16 §:n 3 momentista ilmenee, millä perusteella viranomaisen henkilörekisteristä voi luovuttaa julkisia tietoja kopioina, tulosteina ja sähköisessä muodossa. Edellytyksenä on, että luovutuksensaajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan

oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja. Asiasta kerrotaan tarkemmin tietosuojavaltuutetun toimiston esitteessä.

Kyseeeseen voi tulla kaksi vaihtoehtoista henkilötietojen luovutusperustetta. Rekisterinpitäjä vastaa henkilötietojen luovutuksen lainmukaisuudesta. Se arvioi tietopyynnön esittäjän antamien tietojen perusteella, voidaanko pyydettyjä tietoja luovuttaa ja millä edellytyksillä luovuttaminen voi tapahtua.

Opiskelijan tekemä kyselytutkimus voidaan rinnastaa mielipidetutkimukseen. Siinä tapauksessa yhteystietojen luovutus opiskelijalle on mahdollista vain rekisteröidyn suostumuksella, mikä ilmenee julkisuuslain 16 §:n 3 momentista. Suostumuksen määritelmä on henkilötietolain 3 §:n 7 kohdassa. Suostumuksen tulee olla rekisteröidyn tietoinen tahdon ilmaisu.

Jos opiskelijan tekemä tutkimus voidaan jossakin tilanteessa katsoa tieteelliseksi tutkimukseksi, henkilötietoja voi luovuttaa henkilötietolain 14 §:ssä mainituin edellytyksin. Tutkimuksella tulee silloin olla muun muassa vastuullinen johtaja ja henkilörekisterin käytön tulee perustua asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan. Edellytyksistä kerrotaan tarkemmin tietosuojavaltuutetun toimiston esitteessä. Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen on vielä rajoitetumpaa, mikä ilmenee tietosuojavaltuutetun toimiston toisesta esitteestä.

Tutkimuksen tekemisessä tulee ottaa huomioon henkilötietolain vaatimukset. Jos tutkimus tehdään jonkin tahon lukuun ja siinä käsitellään henkilötietoja, lain 3 §:n 4 kohdassa määriteltynä rekisterinpitäjänä on se taho, jonka lukuun tutkimus tehdään. Muuten rekisterinpitäjänä on tutkimuksen tekevä opiskelija. Rekisterinpitäjä vastaa tutkimukseen liittyvästä henkilötietojen käsittelystä.

Kyselyyn tulee liittää lähete, jossa kerrotaan, että vastaaminen on vapaaehtoista. Läheteessä tulee kertoa, kuka tietoja kerää ja mihin tarkoitukseen, sekä se, aiotaanko tietoja hankkia muualta. Jos tietoja hankitaan muualta, tulee kertoa mistä. Lisäksi tulee kertoa, minne tietoja mahdollisesti luovutetaan. Henkilötietojen käsittelyn edellytetään olevan avointa, mikä ilmenee lain 24 §:stä ja 10 §:stä. Mielipidetutkimuksen kyselyssä on lain 25 §:n 3 momentin mukaan ilmoitettava myös, mistä henkilötiedot on saatu.

Suojaamattoman sähköpostiviestin vastaanottaja ei voi varmuudella tietää, että sähköpostin lähettäjänä on se, joksi hän on ilmoittanut itsensä. Tällaisen sähköpostiviestin tietoturva on heikko. Tietosuojavaltuutettu piti sen vuoksi asianmukaisempana vaihtoehtona, että ainakin kyselyyn vastaaminen tapahtuu muulla tavoin.

Jos kysely on mahdollista tehdä ilman tunnistetietoja, vastaajan nimeä ei tule pyytää, mikä ilmenee lain 9 §:ssä säädetystä tarpeellisuusvaatimuksesta. Jos kyselyssä on tutkimuksen tekemisen kannalta perustellusta syystä vastaajan tunnistetiedot, aineisto muodostaa henkilörekisterin. Sen käsittelyssä on otettava huomioon henkilötietolain vaatimukset. Kyselyssä voidaan kysyä vain tutkimuksen tekemisen kannalta tarpeellisia tietoja, henkilötietojen käsittelyn tulee lain 6 §:n mukaan olla asiallisesti perusteltua kyselyn tekemisen kannalta ja henkilötietoja voi lain 7 §:n mukaan käyttää vain tutkimuksessa. Lain 32 §:ssä säädetty suojaamisvaatimus velvoittaa suojaamaan aineiston ulkopuolisilta. Tulee myös selvittää, kuinka kauan aineisto säilytetään ja miten se hävitetään luotettavasti.

Sovelletut säännökset:

Henkilötietolaki: 8 § 1 momentti 7 kohta, 14 §

Julkisuuslaki: 16 § 3 momentti

ASIA:**TERVEYSTIETOJEN KYSYMINEN LEIRIKOULUUN OSALLISTUVALTA OPPILAALTA****Asian kuvaus:**

Leirikouluun osallistuvan oppilaan vanhemmat täyttävät terveystietolomakkeen, joka toimitetaan leirikoulun järjestäjälle. Tietoja kerätään osallistujien turvallisuuden takaamiseksi ja ne vaikuttavat ohjelmien järjestämiseen.

Tietosuojavaltuutettu pyysi asiassa lausunnon Opetushallitukselta, joka totesi perusopetuslain 15 §:ään ja perusopetusasetuksen 9 §:ään viitaten, että opetuksen käsite kattaa kaikki koulun työaikana toteutettavat ja vuotuisen suunnitelmaan kirjatut leirit, retket, vierailut ja muun vastaavan koulun ulkopuolella tapahtuvan toiminnan. Ne ovat yhdenvertaisia koulun toimintaan muun opetuksen kanssa. Näin ollen opetuksen järjestäjä, käytännössä koulu, vastaa leirikoulun suunnittelemisesta, ohjelman päättämisestä sekä varsinaisesta järjestämisestä. Suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan tehdä yhteistyötä leirikoulupaikan henkilöstön kanssa.

Lausunnossa todettiin edelleen, että otettaessa leirikoulusta tarkemmat määräykset koulun vuosisuunnitelmaan määritellään samalla myös se, mikä toiminta on koulun vastuulla. Koulun leirikoulu on koulun vastuulla riippumatta siitä, missä se järjestetään ja kenen toimesta opetusta käytännössä leirikoulun aikana annetaan. Mikäli opetuksen toteuttamiseen osallistuu koulun opetushenkilöstön lisäksi myös esimerkiksi leirikoulupaikan henkilöstö, tulee asiasta ottaa tarvittavat määräykset leirikoulun järjestämistä koskevaan koulun ja leiripaikan väliseen sopimukseen. Leirikoulun järjestämiseen liittyvää vastuuta ei kuitenkaan voida koskaan siirtää ulkopuolisille toimijoille.

Lausunnon mukaan perusopetuslain 29 § asettaa opetuksen järjestäjälle velvollisuuden toimia niin, että oikeus turvalliseen opetusympäristöön toteutuu kaikissa olosuhteissa. Turvallisesta opiskeluympäristöstä ovat vastuussa opetuksen järjestäjä opetuksen voimavaroja ja toimintaympäristöä koskevien päätösten tekijänä, rehtori kaikesta oman koulunsa toiminnasta vastaavana sekä asianomainen opettaja oman opetuksensa käytännön järjestäjänä. Toiminnan suunnittelun merkitys sekä velvollisuus varmistaa opetusjärjestelyjen turvallinen ja häiriötön sujuminen korostuvat erityisesti järjestettäessä opetusta normaalin koulun alueen ulkopuolella, esim. leirikoulussa. Opetuksen järjestäjän tehtävänä on sopia leirikoulupaikan ylläpitäjän kanssa ehdoista, joilla opetus voidaan turvallisesti toteuttaa.

Lausunnossa todettiin, että käytännössä opettaja on viime kädessä jakamattomassa vastuussa leirikoulun turvallisesta toteutumisesta. Opettaja vastaa kokonaisuutena leirikoulun turvallisesta järjestämisestä myös silloin, kun varsinaisesta opetuksesta huolehtii esimerkiksi leirikoulun henkilökuntaan kuuluva ja paikalla on myös leirikoulupaikan muuta henkilökuntaa. Opettajan tehtävänä on varmistua, että opetus voidaan myös leirikoulussa toteuttaa tinkimättä turvallisuudesta. Tämä edellyttää

käytännössä, että opettaja on koko leirikouluopetuksen ajan läsnä opetustilanteessa.

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Henkilötietojen käsittelystä vastuussa oleva rekisterinpitäjä on määritelty henkilötietolain 3 §:n 4 kohdassa. Opetushallituksen antamassa lausunnossa todetaan perusopetuslain 15 §:ään ja perusopetusasetuksen 9 §:ään viitaten, että leirikoulu liittyy opetuksen järjestämiseen. Sen perusteella opetuksen järjestäjä toimii leirikoulussa henkilötietojen käsittelystä vastaavana rekisterinpitäjänä. Rekisterinpitäjän lukuun toimiva vastaa henkilötietojen huolellisesti käsittelystä ja niiden suojaamisesta, mikä ilmenee lain 5 ja 32 §:istä. Tietosuojavaltuutetun toimivaltaan ei kuulu ottaa kantaa siihen, minkälaisia sopimuksia kuntien pitäisi tehdä. Sen sijaan toimivaltaan kuuluu neuvoa, mikä merkitys tehdyllä sopimuksella on henkilötietojen käsittelylle.

Tiedot oppilaan fyysisestä tai psyykkisestä terveydentilasta ovat henkilötietolain 11 §:ssä määriteltyjä arkaluonteisia tietoja. Niitä voi käsitellä vain lain 12 §:ssä mainituin perustein. Käsittely on pykälän 1 kohdan mukaan mahdollista rekisteröidyn/alaikäisen huoltajan nimenomaisella ja käytännössä kirjallisella suostumuksella. Suostumuksesta tulee ilmetä, minkälaiseen henkilötietojen käsittelyyn suostumus on annettu. Lain 3 §:n 7 kohta huomioon ottaen suostumuksen tulee olla vapaaehtoinen, yksilöity ja tietoinen tahdon ilmaisu, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn. Lain 24 §:ssä säädetyllä informointivelvoitteella on keskeinen merkitys suostumusta pyydetäessä.

Käsiteltävien henkilötietojen tulee lain 9 §:n mukaan olla määritellyn henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia. Suostumuksellakaan ei voida kerätä tarpeettomia tietoja. Henkilötietojen käsittelyn tulee lain 6 §:n mukaan olla asiallisesti perusteltua rekisterinpitäjän toiminnan kannalta. Lain 5 § asettaa rekisterinpitäjälle huolellisuusvelvoitteen, muun muassa velvollisuuden noudattaa hyvää tietojenkäsittelytapaa. Käsiteltävät henkilötiedot tulee lain 32 §:n mukaan suojata asiattomalta pääsylvä ja laittomalta käsittelyltä. Salassa pidettäviä tietoja (esim. terveydentilaa, sairautta ja lääkitystä koskevat tiedot) voi luovuttaa ulkopuoliselle taholle viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 7 luvusta ilmenevin perustein. Luovuttaminen on mahdollista rekisteröidyn suostumuksella.

Opetushallitus totesi lausunnossaan näkemyksensä, että esimerkiksi oppilaan vammasta tai sairaudesta johtuvat rajoitukset ja niihin liittyvät lääkitykset sekä ensiaputoimenpiteet tulisi saattaa myös leirikoulupaikan henkilöstön tietoon siinä määrin kuin on välttämätöntä turvallisen opiskeluympäristön turvaamiseksi leirikoulun aikana. Opetushallituksen näkemyksen mukaan ennen leirikoulun toteuttamista koulun tulisi kerätä huoltajilta tarkoitusta varten laadituilla lomakkeilla tiedot niistä tekijöistä, joihin leirikoulun toteuttamisessa sekä koulun että leirikoulupaikan kannalta tulee kiinnittää huomiota. Kysely tulisi toteuttaa mahdollisimman lähellä leirikoulun toteuttamisajankohtaa, jotta siinä annettaisiin vain kyseistä ajankohtaa koskevia tietoja. Lomakkeesta tulisi selkeästi ilmetä, mitkä tiedot koulu saa luovuttaa leirikoulupaikan henkilöstölle. Lomakkeesta tulisi myös selkeästi ilmetä, että se sisältää salassa pidettäviä tietoja.

Tietosuojavaltuutettu ei näe estettä sille, että vanhemmilta kysytään lomakkeella sellaisia leirikouluun osallistuvan terveyteen liittyviä tietoja, jotka ovat tarpeellisia turvallisen opiskeluympäristön takaamiseksi. Tällaisia tietoja

voidaan pitää opetuksen järjestämisen kannalta tarpeellisina ja niiden käsittelyä asiallisesti perusteltuna rekisterinpitäjän toiminnan kannalta. Vanhemmille voidaan myös tarjota mahdollisuus ilmoittaa lomakkeella leirikoulun turvallisen toteutuksen kannalta tarpeellisia tietoja leirikoulupaikan henkilökunnalle. Vanhempia on kuitenkin informoitava lain 24 §:n mukaan etukäteen siitä, minkälaisia terveydentilaa koskevia vaatimuksia ja edellytyksiä leirikouluun osallistumiseen liittyy. Vanhemmat voivat näin itse arvioida, mitkä terveydentilatiedot ovat tarpeellisia antaa koululle ja leirikoulupaikan henkilökunnalle osallistujan turvallisuuden takaamiseksi.

Opetuksen järjestäjä vastaa lomakkeiden säilyttämisestä ja luotettavasta hävittämisestä. Koulu tekee lomakkeiden perusteella yhteenvedon niistä tiedoista, joiden luovuttamiseen huoltajat ovat antaneet suostumuksensa. Leirikoulupaikassa yhteenvedoa voivat käsitellä vain ne työntekijät, jotka tarvitsevat tietoja työtehtävissään. Suojaamisvelvoite huomioon ottaen salassa pidettäviä terveydentilatietoja ei suositella lähetettäväksi suojaamattomassa sähköpostiviestissä. Sähköpostin tietosuojangelmista kerrotaan tarkemmin lisätietoja kohdassa mainitussa tietosuojavaltuutetun kannanotossa. Leirikoulun tulee hävittää tiedot luotettavasti tai antaa ne opettajalle ohjelman päättymisen jälkeen.

Tietosuojavaltuutettu totesi yhteenvetona, että opetuksen järjestäjän ja leirikoulupaikan tulee leirikoulua järjestettäessä varmistaa osallistujien henkilötietojen lainmukainen käsittely, josta on kerrottu edellä. Näiden tahojen välisessä sopimuksessa tulee sopia henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä tehtävistä ja vastuista. Henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden varmistamiseksi ja hyvän tietojenkäsittelytavan takaamiseksi on tietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan tarkoituksenmukaista, että opetuksen järjestäjiä ohjataan leirikouluun osallistuvien henkilötietojen käsittelyssä, koska asiassa on ilmennyt epätietoisuutta. Valtuutettu toi näkemyksensä esille Opetushallitukselle lähettämässään kirjeessä.

Kuluttajavirasto on antanut yleisohjeen ohjelman palveluiden turvallisuuden edistämiseksi. Ohje perustuu kuluttajatavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta annettuun lakiin. Lain 2 §:stä ilmenee, että lakia sovelletaan täydentävästi, jos kuluttajapalvelusten terveysvaarojen ehkäisemiseksi ei muussa lainsäädännössä ole säännöksiä, joissa edellytetään vähintään samaa turvallisuustasoa. Opetushallituksen antamasta lausunnosta ilmenee, että leirikoulu liittyy opetuksen järjestämiseen. Opetuksen järjestäjä vastaa turvallisesta opetusympäristöstä. Tietosuojavaltuutetun toimivaltaan ei kuulu arvioida tällaisia vastuukysymyksiä.

ASIA: TETOSUOJAVALTUUTETUN PÄÄTÖS TARKASTUSOIKEUTTA KOSKEVASSA ASIASSA

Asian kuvaus:

Hakija on vaatinut saada tarkastaa kaikki henkilötiedot, joita hänestä on talletettu vakuutusyhtiössä. Lisäksi hän on pyytänyt ilmoittamaan kaikki lääkärit, jotka ovat tehneet päätöksiä hänen asiassaan. Hän ei ole saanut tietoja eikä myöskään kieltäytymistodistusta.

Tietosuojavaltuutetun selvityspyyntöön antamassaan vastauksessa vakuutusyhtiö kertoi, että hakijalla on vireillä lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen perustuva korvausasia. Hakija oli ilmoittanut, ettei ollut saanut pyytämäänsä kopioita asiakirjoista. Korvauskäsittelijä oli hänelle

kertonut, että alkuperäiset asiakirjat ovat välillä olleet muutoksenhakulautakunnassa ja luvannut selvittää asiaa. Asiassa oli tapahtunut inhimillinen erehdys ja asiakirjat olivat jääneet toimittamatta hakijalle. Yhtiö oli lähettänyt hakijalle jäljennökset kaikista korvausasiaan liittyvistä asiakirjoista.

Vastauksessaan hakija kertoi, ettei hän vielä ole saanut tietoa siitä, ketkä lääkärit olivat tehneet päätöksiä hänen asiassaan. Hän ei myöskään saanut selvää, mitä käsittelylehdissä lukee.

Hakijan mukaan myös eräästä sähköpostiviestistä puuttui ensimmäinen rivi ja yksi lääkärin kirjoittama lähetevastaus sekä joitakin puhelinmuistioita. Lisäksi eräs paperi oli kopioitu siten, että epäselvästi käsin kirjoitetun alimman rivin alaosa puuttui.

Vastauksessaan yhtiö myönsi, että se ei ollut lähettänyt hakijalle tietoa siitä, ketkä lääkärit olivat tehneet päätöksiä hänen asiassaan. Päiväty lääkarilista oli nyt lähetetty sekä hakijalle että tietosuojavaltuutetulle. Yhtiön lakimies oli soittanut hakijalle, jolloin oli käyty läpi vaikealukuiset kohdat käsittelylehdistä. Puutteellisesti kopioitu "eräs paperi" oli vuosityöansion käsittelymuistio, jonka yhtiö lähetti hänelle uudelleen. Yhtiö kiisti hakijan väitteen siitä, että eräästä sähköpostiviestistä puuttui ensimmäinen rivi. Kyse oli kahdesta sähköpostiviestistä, jotka oli lähetetty kokonaan. Lääkärin kirjoittamaa lähetevastausta tai muutakaan hänen kirjoittamaansa asiakirjaa ei löytynyt. Asiakirjat oli käyty läpi siten, että yhtiö oli pyytänyt ne kaikki tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta. Yhtiö kiisti, että asiakirjoista puuttuisi puhelinmuistioita.

Hakija väitti vastineessaan, että korvausasiakirjojen joukossa pitäisi olla lähetevastaus, koska yhtiö oli antanut siitä lausunnon. Hänen käsityksensä mukaan asiakirja oli kadonnut. Hakija pyysi tietosuojavaltuutettua ottamaan kantaa myös siihen, oliko yhtiö saanut pyytää puhelimitse asiakirjoja Kelalta. Hän katsoi myös, että hänen asiakirjoihin oheistamansa sähköpostiviesti on selvästi vastaus johonkin viestiin.

Hakija ihmetteli myös, miksi hänen asiakirjojensa oli oheistettu tyhjä suostumuslomake, jolla ei ollut mitään tekemistä hänen kanssaan ja joka oli selvästi tarkoitettu yhtiön sisäpiiriläisille.

Lopuksi hän kysyi, oliko hänellä oikeus saada kopiot eri apteekkien suoraan yhtiöön lähettämistä laskuista ja jonkinlaiset kopiot siitä, että ne oli maksettu.

Vastauksessaan yhtiö totesi, että se on palauttanut aikaisemmin mainitun lähetevastauksen vakuutusosastoille ottamatta siitä kopiota. Asiakirja ei siis ollut kadonnut. Yhtiö totesi, että korvausasioissa oli tavanomaista pyytää Kelalta puhelimitse asiakirjoja. Jos jo puhelimesta selvisi, että asiakirjat toimitetaan, ei keskustelusta laadittu erikseen muistiot. Yhtiö totesi, että hakija oli todennäköisesti oikeassa, kun hän totesi, että yksi sähköpostiviesti saattoi vielä olla ollut olemassa, mutta siitä ei ollut kopiota. Yhtiö totesi, että normaalitapauksissa potilas saa lääkkeet suoraan apteekista maksutta ns. keskitetyn lääkejärjestelmän mukaisesti. Tällöin lääkekuluja ei kohdenneta tiettyyn vahinkoon eikä voida selvittää, kuinka paljon kunkin lääkekulut ovat olleet.

Suostumuslomake oli lähetetty erehdyksessä hakijalle ja yhtiö pahoitteli asiaa. Siinä ei kuitenkaan ollut salassa pidettäviä tietoja.

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Tietosuojavaltuutettu hylkäsi hakijan vaatimuksen saada tarkastaa kaikki henkilötiedot, joita hänestä on vakuutusyhtiössä. Yhtiö ei ollut aikanaan asianmukaisesti toimittanut hakijalle hänen pyytämiään tietoja, vaikka hän oli tehnyt tarkastuspyynnön. Tämän vuoksi hakija oli lähettänyt tietosuojavaltuutetulle pyynnön tarkastusoikeutta koskevan määräyksen antamiseksi.

Tietosuojavaltuutettu katsoi, että hakija oli sittemmin saanut kaikki ne asiakirjat, jotka olivat olemassa. Asia kävi ilmi yhtiön yllä olevista selvityksistä. Tietosuojavaltuutettu oli asian kuluessa joutunut pyytämään yhtiöltä selvityksiä. Kaikkiin yhtiön vastauksiin oli hakijalle tarjottu tilaisuus antaa vastineensa.

Koska hakija ei ollut enää vastannut viimeiseen hänelle lähetettyyn vastinepyyntöön ja asiassa muutoinkin esitetty huomioon ottaen, tietosuojavaltuutettu katsoi hänen näin myöntävän, että hän oli saanut kaikki pyytämänsä henkilötiedot.

Sovelletut säännökset:

Henkilötietolain 26 ja 28 §.

ASIA:**SAAKO HENKILÖTIETOJA LÄHETTÄÄ SÄHKÖPOSTILLA SALAAMATTOMANA?****Asian kuvaus:**

Tietosuojavaltuutetulta kysyttiin, onko suomalaisen yrityksen sallittua lähettää yrityksen palveluksessa olevien suomalaisten työntekijöiden ja/tai yrityksen suomalaisten asiakkaiden henkilötietoja, ml. sosiaaliturvatunnus, sähköpostilla salaamattomana.

Tietosuojavaltuutetun vastaus:

Asiassa on kysymys rekisterinpitäjän suojaamisvelvoitteen toteuttamisesta rekisteröityjen henkilötietoja käsiteltäessä.

Henkilötietoja käsiteltäessä on noudatettava, mitä henkilötietolaissa säädetään, jollei muualla laissa toisin säädetä. Henkilötietolakia sovelletaan henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn ja myös muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Suomessa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolain säännöksiä. Lakia sovelletaan sellaiseen henkilötietojen käsittelyyn, jossa rekisterinpitäjän toimipaikka on Suomen alueella tai muutoin Suomen oikeudenkäytön piirissä. Rekisterinpitäjällä on peruste käsitellä työntekijän ja asiakkaan eli rekisteröidyn henkilötietoja, jos

rekisteröidyllä on asiakas- tai palvelussuhteen, jäsenyyden tai muuhun niihin verrattavan suhteen vuoksi asiallinen yhteys rekisterinpitäjän toimintaan (yhteysvaatimus).

Työelämän tietosuojalain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia työelämässä. Lakia sovelletaan työnantajan ja työntekijän (sekä esim. työnhakijan ja virkamiehen) väliseen suhteeseen. Se, millaisia henkilötietoja työnantaja saa käsitellä, määräytyy työelämän tietosuojalain 3 §:n tarpeellisuusvaatimuksen mukaan. Työnantaja saa käsitellä vain välittömästi työntekijän työsuhteen kannalta tarpeellisia henkilötietoja, jotka liittyvät työsuhteen osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien hoitamiseen tai työnantajan työntekijöille tarjoamiin etuuksiin taikka johtuvat työtehtävien erityisluonteesta.

Tarpeellisuusvaatimuksesta ei voida poiketa työntekijän suostumuksella.

Edellä mainitun lisäksi asiassa on otettava huomioon arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset. Henkilötietolain 11 §:n mukaan arkaluonteisina tietoina pidetään mm. henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rotua tai etnistä alkuperää, henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista, rikollista tekoa tai rangaistusta, terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta tai häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä, henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä tai henkilön sosiaalihuollon tarvetta, saatuja sosiaalihuollon palveluita tai etuuksia. Arkaluonteisia henkilötietoja saa käsitellä vain henkilötietolain 12 §:ssä säädetyin perustein, esim. rekisteröidyn nimenomaisella suostumuksella tai jos käsittelystä on säädetty laissa.

Henkilötunnusta saa käsitellä rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella, tai jos käsittelystä säädetään laissa. Lisäksi henkilötunnusta saa käsitellä, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää laissa säädetyin tehtävän suorittamiseksi tai rekisteröidyn tai rekisterinpitäjän oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi. Henkilötunnusta saa käsitellä luotonannossa tai saatavan perimisessä, vakuutus-, luottolaitos-, vuokraus- ja lainaustoiminnassa ja luottotietotoiminnassa. Työntantajalla on oikeus käsitellä työntekijöidensä henkilötunnusta virka-, työ- ja muita palvelussuhteita ja niihin liittyviä etuja koskevissa asioissa. Rekisterinpitäjän on kuitenkin huolehdittava siitä, että henkilötunnuksia ei merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin. Velvollisuudesta suunnitella henkilötietojen käsittely, esim. säännönmukaiset luovutukset, on säädetty lain 6 §:ssä. Lain 7 §:ssä säädetään käyttötarkoitussidonnaisuudesta.

Henkilötietolain 5 § säätelee yleisestä huolellisuusveloitteesta henkilötietoja käsiteltäessä. Rekisterinpitäjän tulee käsitellä henkilötietoja laillisesti, noudattaa huolellisuutta ja hyvää tietojenkäsittelytapaa sekä toimia muutoinkin niin, ettei rekisteröidyn yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojan turvaavia perusoikeuksia rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta. Sama velvollisuus on sillä, joka itsenäisenä elinkeinon- tai toiminnanharjoittajana toimii rekisterinpitäjän lukuun.

Henkilötietolain 32 §:n 1 mom. suojaamisveloitteen mukaisesti rekisterinpitäjän tulee toteuttaa tarpeelliset tekniset ja organisatoriset

toimenpiteet henkilötietojen suojaamiseksi asiattomalta pääsylvä tietoihin ja vahingossa tai laittomasti tapahtuvalta tietojen hävittämiseltä, muuttamiselta, luovuttamiselta, siirtämiseltä taikka muulta laittomalta käsittelyltä. Toimenpiteiden toteuttamisessa on otettava huomioon käytävissä olevat tekniset mahdollisuudet, toimenpiteiden aiheuttamat kustannukset, käsiteltävien tietojen laatu, määrä ja ikä sekä käsittelyn merkitys yksityisyyden suojan kannalta. Pykälän 2 mom. mukaan itsenäisenä elinkeinonharjoittajana rekisterinpitäjän lukuun toimivan on ennen tietojen käsittelyyn ryhtymistä annettava rekisterinpitäjälle asianmukaiset sitoumukset ja muutoin riittävät takeet henkilötietojen suojaamisesta 1 mom. tarkoitetulla tavalla.

Joka henkilötietojen käsittelyyn liittyviä toimenpiteitä suorittaessaan on saanut tietää jotakin toisen henkilön ominaisuuksista, henkilökohtaisista oloista tai taloudellisesta asemasta, ei saa tämän henkilötietolain vastaisesti sivulliselle ilmaista näin saamiaan tietoja. Rekisterinpitäjän velvollisuus suojata asiakkaidensa ja työntekijöidensä henkilötiedot merkitsee mm. sitä, etteivät sivulliset saa tietoonsa tai esim. pääse katsomaan kyseisiä tietoja. Sivullisia ovat organisaation ulkopuolisten tahojen ohella myös sellaiset kyseisessä organisaatiossa työskentelevät henkilöt, jotka eivät tarvitse kyseessä olevia henkilötietoja työtehtävissään.

Lisäksi rekisterinpitäjällä on velvollisuus kouluttaa henkilökuntansa henkilötietojen lainmukaisen käsittelyn toteuttamiseksi, huolehdittava suojaamisesta tietoverkoissa esim. käyttäjätunnuksin ja salasanojin sekä huolehdittava siitä, että organisaatiossa henkilötietoja käsittelevät henkilöt tietävät ja noudattavat vaitiolovelvollisuutta ja muita henkilötietolain säännöksiä. Suojaamisvelvoitteeseen kuuluu myös fyysisestä tietoturvesta huolehtiminen, mm. ovien lukitseminen sekä henkilötietoja sisältävän manuaalisen aineiston suojaaminen siten, etteivät sivulliset pääse näkemään esim.

henkilötunnuksia henkilöstöhallinnollisia tai asiakassuhteeseen liittyviä asioita organisaatiossa hoidettaessa.

Tietosuojavaltuutettu on aikaisemmassa ohjauskäytännössään todennut, että käsiteltävissä henkilörekisteriin kuuluvia henkilötietoja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla, esim. lähettämällä sähköpostitse henkilötietoja, tulee edellä mainitut huolellisuus- ja suojaamisvelvoitteet sekä tietoturva ottaa riittävällä tavalla huomioon. Hän on ohjauskäytännössään todennut, että esim. arkaluonteisia tai lain mukaan salassapidettäviä (esim. potilastiedot ja sosiaalihuollon tiedot) henkilötietoja ei tulisi lähettää suojaamattomassa sähköpostiyhteydessä. Ks. Tsv:n opas: Sähköpostin käytöstä sosiaalihuollossa, <http://www.tietosuoja.fi/38335.htm>.

Henkilötunnuksen osalta asiassa on otettava huomioon niin ikään riittävällä tavalla

huolellisuus- ja suojaamisvelvoite sekä kieltö tarpeettomasti merkitä henkilötunnusta henkilörekisterin perusteella tulostettaviin ja laadittaviin asiakirjoihin. Sähköpostin osalta kysymykseen tulee myöskin osapuolten tunnistaminen luotettavalla tavalla, sekä sähköpostin lähettäminen ja vastaanottaminen oikeaan osoitteeseen. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota verkossa tapahtuvan tiedonsiirron turvallisuuteen.

Henkilötietolain perusteluissa HE 96/1998 (32 §:n yksityiskohtaiset perustelut) todetaan mm. seuraavaa: "Rekisterinpitäjän on toteutettava

henkilötietojen suojaaminen laittomalta käsittelyltä, erityisesti silloin, jos käsittely muodostuu tietojen siirtämisestä verkossa. Suojauksen vaatimustasoa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon toisaalta suojaukseen käytettävissä olevat tekniset keinot ja niiden aiheuttamat kustannukset. Toisaalta vaadittavaan suojan tasoon vaikuttaa myös se, millaisia henkilötietoja käsitellään. Esim. arkaluonteisia tietoja sisältävän rekisterin suojaamiseen olisi kiinnitettävä erityisen paljon huomiota, samoin tietojen määrään ja ikään.

Salasanajärjestelmän avulla tai vastaavin turvajärjestelyin on varmistettava, että tietoja pääsevät käsittelemään vain ne henkilöt, joilla on siihen oikeus. Tarpeen mukaan on myös luotava menettelytavat, joiden avulla voidaan seurata tietojen käsittelyä, esim. kuka on käsitellyt tietoa ja mitä toimenpiteitä hän on suorittanut. Rekisteri on suojattava niin, että laittomat yritykset päästä jo siihen laitteistoon, jossa henkilötietoja talletetaan ja erityisesti yritykset päästä käsittelemään rekisterin tietoja, aiheuttavat hälytyksen rekisterinpitäjälle. Suojaus on tehtävä niin, että se antaa mahdollisuuksien mukaan tietoa laittoman yrityksen alkuperästä. Tietojen siirto on varmistettava erityisin toimenpitein, esim. siten, että siirto ei aiheuta muutoksia tietojen sisällössä ja että tietoja ei häviä siirron yhteydessä.”

Mikäli henkilötunnusta on tarkoitus käsitellä, suositeltavaa on joko salatun sähköpostin käyttäminen tai esim. rekisteröidyn suostumuksen hankkiminen, jonka yhteydessä on riittävällä tavalla informoitu sähköpostin tietoturvallisuuden tasosta, esim. ettei sähköpostia ole suojattu. Mikäli asiakas haluaa asiakassuhdettaan hoidettavan sähköpostitse, ei minulla ole huomauttamista tällaisesta menettelystä.

Tietosuojavaltuutettu kiinnitti lisäksi yleisellä tasolla huomiota siihen, että rekisterinpitäjä vastaa aina toiminnassaan henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta. Vahingonkorvausvelvollisuudesta ja mm. suojaamisveloitteen laiminlyönnin rangaistavuudesta on säädetty henkilötietolain 47 § ja 48 §:ssä.

Sovelletut säännökset:

Henkilötietolaki 2 § 1 ja 2 mom., 3 § 1 k., 4 §, 5 §, 8 § 5 k., 11 §, 12 §, 13 §, 32 § 1 ja 2 mom., 33 §

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 1 §, 3 §

6. TIETOSUOJALAUTAKUNNAN VUOSI

6.1 Katsaus vuoden 2008 toimintaan

Tietosuojalautakunta kokoontui seitsemän kertaa vuonna 2008 ja ratkaisi kahdeksan asiaa.

Lupahakemuksia tuli kertomusvuonna vireille viisi ja tietosuojavaltuutetun vireille saattamia määräysasioita yksi.

Lautakunta myönsi rekisterinpitäjille kolme lupaa henkilötietojen käsittelyyn ja hylkäsi yhden lupahakemuksen tarpeettomana. Lisäksi lautakunta jätti kolme lupahakemusta toimivaltaansa kuulumattomana tutkimatta ja määräsi yhdessä tapauksessa tietosuojavaltuutetun hakemuksesta rekisterinpitäjän oikaisemaan lainvastaisen menettelynsä.

Lupahakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli vajaat seitsemän kuukautta. Tietosuojalautakunnan menot vuonna 2008 olivat 14 207 euroa.

Vireille tulleet ja lautakunnassa käsitellyt lupa- ja määräysasiat v. 2003 – 2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vireille tulleet	10	7	6	7	7	6
ratkaistu	9	6	6	4	6	8
hyväksytty	5	4	5	3	3	4
hylätty tai jätetty tutkimatta	4	2	1	1	3	4

Aikaisempien vuosien tapaan tietosuojalautakunta tiedotti päätöksistään kotisivuillaan ja valtion säädöstietopankissa Finlexissä. Tietosuojalautakunta osallistui tietosuoja-asioista tiedottamiseen myös toimittamalla Tietosuoja-lehteä yhdessä tietosuojavaltuutetun ja Viestintäviraston kanssa.

6.2 Vuonna 2008 käsitellyt asiat

Tietosuojalautakunta määräsi ns. pikavippiyrityksen muuttamaan luotonhakijoiden tunnistamiseen liittyvän toimintatapansa

Tietosuojalautakunta määräsi tietosuojavaltuutetun hakemuksesta Tammi Rahoitus Oy:n välittömästi muuttamaan pikaluottojen myöntämisessä noudattamansa luotonhakijoiden tunnistamiseen liittyvän toimintatapansa sellaiseksi, että voidaan varmistaa, että väärää henkilöä ei rekisteröidä luotonhakijaksi. Tammi Rahoitus Oy velvoitettiin ilmoittamaan 31.3.2008 mennessä tietosuojavaltuutetulle, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt tietosuojalautakunnan päätöksen noudattamiseksi.

Tammi Rahoitus Oy käytti pikaluottoja hakevien tunnistamisessa menetelmää, jossa verrattiin lainanhakijan verkkohakemuksessaan ilmoittamia henkilötietoja sen puhelinliittymän haltijan vastaaviin tietoihin, jonka puhelinnumerosta lainahakemus oli tehty. Jos tiedot olivat samat, hakijan oletettiin olevan puhelimen liittymän haltija. Sanotunlainen hakijan tunnistaminen mahdollisti sen, että yhtiössä käsiteltiin myös sellaisten henkilöiden henkilötietoja, jotka eivät olleet lainaa hakeneet.

Tietosuojalautakunta katsoi, että Tammi Rahoitus ei noudattanut lainanhakijoiden tunnistamisessa henkilötietolain edellyttämää huolellisuutta. Koska lainanhakijoiden tunnistamistapa mahdollisti väärän henkilön rekisteröimisen lainan hakijaksi, myöskään henkilötietolain virheettömyysvaatimus ei toteutunut. Yhtiö oli laiminlyönyt myös henkilötietolain suunnitteluvuorituksen ottaessaan käyttöön sellaiset henkilötietojen käsittelyprosessit, joissa huolellisuus- ja virheettömyysvaatimukset eivät täyttyneet.

Tammi Rahoitus Oy valitti tietosuojalautakunnan päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen, joka hylkäsi valituksen 3.4.2009 antamallaan päätöksellä 09/0330/2. Tammi Rahoitus Oy on valittanut päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Luottolaitokselle lupa väärinkäytöstietojen käsittelyyn

Tietosuojalautakunta oli myöntänyt päätöksellään 2/4.2.2004 luottolaitoksille ja eräille muille yhteisöille luvan saada tallettaa asiakashäiriörekistereihinsä entisiä asiakkaitaan koskevia saamisen maksuviivästymistietoja ja tietoja yhteisöjen hakemuksessa määriteltyihin toimintoihin välittömästi kohdistuneista väärinkäytöksistä. Lupa oli myönnetty myös väärinkäytöstietojen luovuttamiseen muille hakijoina oleville yhteisöille. Tietosuojalautakunta myönsi Citibank International plc, Finland Branchille päätöstä 2/4.2.2004 vastaavan luvan, sellaisena kuin se oli voimassa muiden luvan saaneiden yhteisöjen osalta.

Tietosuojalautakunta myönsi kaksi lupaa väestötietojen käsittelyyn perintätoiminnassa

Tietosuojalautakunta myönsi kahdelle perintätoimintaa harjoittavalle yhtiölle luvan käsitellä ammattimaisessa perintätoiminnassaan perintätoimien kohdentamistarkoituksessa väestötietojärjestelmän THS-tunnistusohjelman avulla saatavia, muidenkin kuin perintätoimen kohteena olevien henkilöiden tietoja. THS-tunnistusohjelma mahdollistaa väestötietojärjestelmään merkittyjen henkilötietojen vapaan selailumahdollisuuden suorakäyttöyhteyden avulla, ja annettujen hakuehtojen perusteella voidaan saada vastauksena samalla usean henkilön tietoja.

Tietosuojalautakunta katsoi, että THS-tunnistusohjelmalla voidaan auttaa perintätoimen kohdentamista oikeaan henkilöön sekä yksinkertaistaa ja nopeuttaa perintätoimiin kuuluvaa henkilötietojen selvittelyä. THS-tunnistusohjelman avulla saatavien tietojen käsittely oli tarpeen yhtiöiden oikeutetun edun toteuttamiseksi.

Henkilötietolakia ei sovellettu toisen maailmansodan aikana teloitettuja henkilöitä koskevien tietojen keräämiseen

Hakija pyysi lupaa saada kerätä ja tallettaa tietoja Suomessa toisen maailmansodan aikana vuosina 1939 – 1945 teloitetuista henkilöistä ja omien joukkojen toimesta ammutuiksi tulleista suomalaisista. Tietosuojalautakunta katsoi, että henkilötiedon määritelmä sinänsä kattaa myös kuollutta henkilöä koskevat tiedot ja henkilötietolain tarkoituksena on suojata henkilön itsensä lisäksi myös hänen muistoaan ja omaisiaan.

Henkilötietolain turvaaman yksityisyyden suojan tarve kuitenkin vähenee, kun tietoja kerätään kauan sitten kuolleista. Lautakunta katsoi, että yksityisyyden suojan tarvetta ja siten lain ajallista ulottuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös käsiteltävien tietojen laatu.

Vaikka niihin tietoihin, joita hakija keräsi ja talletti henkilöistä, joiden kuolemasta oli kulunut noin 63-69 vuotta, sisältyi myös arkaluonteisia rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta koskevia tietoja, lautakunta katsoi, ottaen huomioon, että näiden henkilöiden kuolemasta on kulunut jo yli 60 vuotta ja sen, että heitä koskevien arkaluonteisten tietojen salassapitoaika oli lakannut jo yli 10 vuotta sitten, ettei yksityisyyden suoja enää ulottunut näihin tietoihin. Näin ollen henkilötietolaki ei tullut sovellettavaksi ja lautakunta jätti lupahakemuksen toimivaltaansa kuulumattomana tutkimatta.

Perintää varten kerättyjen henkilötietojen käsittely luottotietotoiminnassa

Tietosuojalautakunta katsoi, että Intrum Justitia Oy:n luottopäätössuosituksia koskevassa toiminnassa oli kysymys luottotietolain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettusta toiminnasta ja että kyseisessä toiminnassa käytettäviin tietoihin sovellettiin luottotietolain säännöksiä luottotietorekisterin tietosisällöstä. Luottopäätössuosituksia koskevassa toiminnassa oli kysymys menettelystä, jossa yhtiö laati perintärekisteriinsä perintätoimintaa varten keräämistään tiedoista luottopäätössuosituksia, jotka se luovutti luotonhakijoiden kulloinkin erikseen antamien toimeksiantojen nojalla pisteiden muodossa luotonantajien käyttöön luotonhakijoiden luottokelpoisuuden arviointia varten.

Tietosuojalautakunta katsoi, että luottotietolaissa on säädetty tyhjentävästi siitä, mitä luottotietoja luottotietorekisteriin voidaan luonnollisesta henkilöstä tallettaa eikä tietosuojalautakunnalla ollut tämän vuoksi toimivaltaa myöntää luvanhakijalle lupaa henkilöluottotietojen käsittelyyn. Tästä syystä lautakunta jätti lupahakemuksen toimivaltaansa kuulumattomana tutkimatta.

Intrum Justitia Oy valitti päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen, joka katsoi 4.6.2009 antamassaan päätöksessä 09/0481/2, ettei tietosuojalautakunnan päätöstä ole syytä muuttaa.

Ns. törhrintärikoksista epäiltyjen ja tuomittujen rikollisia tekoja koskevien arkaluonteisten tietojen käsittelyyn ei tarvittu lupaa

Helsingin kaupungin HKR-Tekniikan projektiyksikkö pyysi tietosuojalautakunnalta lupaa saada käsitellä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla törhrintärikoksista epäiltyjen ja tuomittujen rikollisia tekoja koskevia arkaluonteisia tietoja.

Yksikkö, jonka tehtäviin kuului törhrintärikollisuuden johdosta aiheutuvat selvitys-, puhdistus, sovittelu-, esitutkinta- ja tuomioistuintoimet, ei tarvinnut tietosuojalautakunnan lupaa, koska kyseisten tietojen käsittely oli tarpeen oikeusvaateiden laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi.

6.3 Lautakunnan tehtävät ja kokoonpano

Tietosuojalautakunta on oikeusministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen, joka käyttää päätösvaltaa tietosuoja-asioissa. Valtioneuvosto nimittää tietosuojalautakunnan kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Tietosuojalautakunta voi

- myöntää rekisterinpitäjälle luvan henkilötietojen käsittelyyn määrätyillä edellytyksillä ja
- antaa tietosuojavaltuutetun hakemuksesta henkilötietojen käsittelyä koskevia määräyksiä.

Lisäksi lautakunta

- käsittelee henkilötietojen käsittelyyn liittyviä lain soveltamisalan kannalta periaatteellisesti tärkeitä kysymyksiä,
- seuraa henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kehittämistarvetta ja
- tekee tarpeelliseksi katsomiaan aloitteita.

Tietosuojalautakunnan kokoonpano (**jäsen**/varajäsen) oli kertomusvuonna seuraava:

Puheenjohtaja

Ylijohtaja Pekka Nurmi, oikeusministeriö

Lainsäädäntöneuvos Leena Vettenranta, oikeusministeriö

Varapuheenjohtaja

Professori Ahti Saarenpää, Lapin yliopisto

Professori Kai Kalima, Helsingin yliopisto

Jäsenet

Hallintojohtaja Anna-Leena Reinikainen, Tilastokeskus

Hallintojohtaja Eila Ratasvuori, Helsingin kaupunki

Konsultti Pertti Saloranta, Hämeenlinna

Lainsäädäntöneuvos Ilkka Turunen, sisäasiainministeriö

Johtaja Lea Mäntyniemi, Finanssialan Keskusliitto ry

Johtava asiantuntija Riitta-Sisko Koskela, Työterveyslaitos

Johtaja Sven-Gustaf Lindroos, EAN-Finland Oy

Lainopillinen asiamies Hannu Rautiainen, Elinkeinoelämän Keskusliitto EK ry

Johtava lakimies Tuula Sario, Suomen Kuluttajaliitto ry

Lakimies Timo Koskinen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö ry

Tietosuojalautakunnan sihteeri: varatuomari Leena Rantalankila

7. DATAOMBUDSMANNENS ÖVERSIKT 2008

Ett nytt fenomen

Under verksamhetsåret fick vi uppleva ett alldeles nytt fenomen i det finska samhället; de yrkesutbildade personerna inom hälsovården ordnade en demonstration framför riksdagshuset för att försvara sitt dataskydd. Till meningsyttringen hörde även en internetadress, som undertecknades av tusentals oroad personer som på detta sätt försökte inverka på och motsätta sig fri utdelning av sina personuppgifter öppet på internet. Den föreslagna lagen förtydligades sedermera och även vissa förbättringar gjordes. Jag anser att denna reaktion visar, att människorna är allt bättre medvetna om betydelsen av sitt dataskydd och är redo att vidta även drastiska åtgärder för att försvara det.

Medborgaraktivitet av detta slag fortsatte senare då den sk. telespioneringslagen behandlades. Det verkar som om en sådan här modell, som fått sin början av moveon.org – verksamheten, är här för att stanna. Jag känner inte till att lagstiftning, som begränsar rätten till skydd för privatlivet, i andra EU-medlemsstater skulle ha gett upphov till till exempel antireklam i stil med den som sågs på television.

Kunskaps- och handledningsbrist

Tragedin som skedde i Kauhajoki visade å sin sida att det fortfarande råder stor brist på kunskap och handledning i vårt land. Tidigare, efter den sorgliga tsunami-olyckan, framfördes kritiska uppfattningar om dataskyddet offentligt. Nu i efterhand kan vi beklagligen konstatera, att ifrågavarande händelse inte fått till stånd största delen av de ändringar i lagstiftningen som påkallades efter olyckan. Mer generellt kan konstateras, att ministerierna som ansvarar för de legislativa verksamhetsförutsättningarna för sina förvaltningsområden knappt har analyserat – än mindre vidtagit åtgärder för att förverkliga – lagstiftningsåtgärderna som det horisontala samarbetet mellan deras förvaltningsområden förutsätter. Å andra sidan lider personer, som utför "fältarbete", ofta av en betydlig brist på informationsrättslig handledning.

Statens revisionsverk gav redan år 1998 ut revisionsberättelsen 8/98 "Dataskydd och myndighetssamarbete" där det konstateras bland annat: *"Den nytta som den med automatisk databehandling förknippade teknologiska utvecklingen medfört har inte i förvaltningen kunnat tas ut med den effekt, som gällande lagstiftning skulle möjliggöra. En väsentlig orsak till detta har varit bristfälligheterna i den interna speciallagstiftningen på olika förvaltningsområden."* Senast reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna år 2000 förutsatte en revision av detta slag. Det uttrycks tydligt i samma berättelse av statens revisionsverk: *"Lagen som berör dataskyddet är en allmän, sk. ramlag. Om det i den egentliga specifika lagstiftningen föreskrivs om utlämning av uppgifter med tanke på möjligheten till samarbete, är dataskyddslagen inte ett hinder för nyttjande av uppgifter, som myndigheterna samlat in för olika ändamål, även i andra sammanhang. Revisionsverket konstaterar, att skapandet av förutsättningarna för ett registersamarbete har sin grund i lagstiftningen; möjligheten till en friktionsfri användning av register skapas på detta sätt"*.

Efter utgivandet av denna revisionsberättelse har personuppgiftslagens (523/1999) övergångsbestämmelser löpt ut, likaså övergångsbestämmelserna i offentlighetslagen (621/1999) som föreskriver om myndigheternas rätt till information på allmän plan. Mycket har alltså blivit gjort.

I samband med tragedin i Kauhajoki blev egentligen inte dataskyddet, utan snarare sekretessbestämmelserna, som föreskrivits till förmån för privatpersoner, aktuella. I regeringens proposition till skjutvapenlagen (183/1997) har det tagits ställning till frågan: *"När [tillstånds]sökandens hälsotillstånd bedöms skall sådana skador och sjukdomar beaktas, som kan försämra hans förmåga att bära, transportera och förvara ett skjutvapen och andra föremål, som omfattas av lagens tillämpningsområde, på ett säkert sätt. Detta kan anses ställa krav åtminstone på hans synsinne och hans förmåga att ha kontroll över sina extremiteter. En sådan sinnessjukdom eller sådana andra mentala problem, till vilka hör en risk för att personen skadar sig själv eller andra, skall utgöra ett ovillkorligt hinder för att erhålla tillstånd."* Regeringens proposition svarar även på frågan om hur sådana sekretessbelagda uppgifter om en persons hälsotillstånd kunde erhållas: *"Enligt propositionen skall tillståndsmyndigheten ha rätt att förutsätta att sökanden företer en sådan utredning också om sitt hälsotillstånd... som tillståndsmyndigheten anser nödvändig. En förutsättning för att en sådan ytterligare utredning skall kunna begäras är att det finns skäl att betvivla att sökanden är lämplig att förvärva skjutvapen. Ovan avsedda förfarande, i fråga om vilket närmare bestämmelser om genomförandet i praktiken skall utfärdas genom förordning, kränker inte sökandens integritetsskydd... Om en sådan utredning inte företes, skall det tillstånd som sökts inte heller meddelas."*

Samma regeringsproposition fastställer ännu tillståndsmyndighetens rätt att få uppgifter för att kunna avgöra om ett tillstånd, som gäller skjutvapen, skall förbli i kraft: *"Med stöd av 35 § 2 mom. polislagen har polisen för att kunna avgöra om ett tillstånd som gäller skjutvapen skall förbli i kraft utan hinder av tystnadsplikt rätt att på motiverad begäran få uppgifter om tillståndshavarens hälsotillstånd... En förutsättning för erhållande av uppgifterna är att det finns skäl att befara att tillståndshavaren inte längre motsvarar förutsättningarna för beviljandet av tillståndet."*

I samband med Jokela och Kauhajoki lyftes även det redan från 1970-talet härstammande elevvårdsarbetet i fokus av den samhällseliga debatten. Den utveckling, som skett under det pågående millennium, är rätt så nedslående.

Undervisningsministeriet tillsatte 7.11.2000 en arbetsgrupp, vars uppgift var bland annat att bedöma föreskrifterna för elevvården, deras effekt och behovet av en eventuell revidering. Arbetsgruppens promemoria "Elevens välfärd och elevvården" blev färdig 15.4.2002. Även om vår byrå inte var representerad i arbetsgruppen och dataombudsmannen inte hördes i detta sammanhang, inkluderade arbetsgruppen på basis av analyser som vår byrå utarbetat avsnitt 4.5. "Behandling av elevernas personuppgifter" i promemorian. I avsnittets inledning konstateras: *"I det följande har databehandling analyserats i enlighet med dataombudsmannens uppfattning. Av de ovan beskrivna tolkningsproblemen av den nuvarande lagstiftningen kan man dra slutsatsen, att lagstiftningen som gäller skolkurator- och skolpsykologverksamheten bör revideras så att den uppfyller de krav som ställs av principerna, som framgår ur grundlagen och personuppgiftslagen, eftersom lagstiftningen är oklar och lämnar rum för tolkningar... Föreskrifterna om hemlighållandet av uppgifter och rätten att utlämna sekretessbelagda uppgifter eller om rätten att få sådana uppgifter från olika håll är spridda i olika lagar (t.ex. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och lagen om patientens ställning och rättigheter). Lämpligheten av dessa lagar... beror på tolkning. Man kan dra slutsatsen, att funktionerna som har att göra med elevvården i skolorna inte tagits koordinerat i beaktande då man förberett dessa nya, vid olika tidpunkter stiftade lagar. Om utlämnandet av sekretessbelagda uppgifter, som har att göra med elevvården, finns ett stadgande i 40 § lagen om grundläggande utbildning, vilket har ständigt förorsakat tolkningsproblem."*

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte för sin del 15.12.2004 en arbetsgrupp för att utreda förnyandet av lagstiftningen som gäller elevvården. Arbetsgruppen gav ut sin promemoria "Promemoria av arbetsgruppen för förnyandet av lagstiftningen gällande elevvården" (SHM:s rapporter 2006:33). På sidan 65 i ifrågavarande promemoria konstateras: *"Om tjänsterna som ingår i elev- och studerandevården föreskrivs i social- och hälsovårdens speciallagstiftning. Enligt bestämmelserna hör arrangerandet av elevvårdstjänsterna till olika förvaltningsområden. Riksdagens kulturutskott har i sitt betänkande (18/2002, tillsatt här) fäst uppmärksamhet vid det faktum att då man befinner sig på gränsoområdet mellan olika förvaltningsområden försvåras arrangerandet av elevvården... Kulturutskottet har i sitt betänkande ansett, att man bör skapa klarhet i bestämmelserna, som berör behandlingen av personuppgifter och dataskydd, så att arrangerandet av elevvårdstjänsterna, med beaktande av elevens och studerandens intresse som en helhet, förenklas."*

I undervisningsministeriet och i social- och hälsovårdsministeriet bereddes under verksamhetsåret, som tjänstemannaarbete, lagstiftning som gäller elevvården – mig veterligen omedvetet om varandra!

Bristen på handledning har sagts göra det svårare även för vetenskapliga forskare, som anser att de ofta stöter på en ogenomtränglig tillståndsdjungel. I behandlingen av tillståndsansökningarna, som riktar sig till myndigheternas register, kan, beroende på fallet, medverka flera olika myndigheter, och forskarna har inte varit på det klara med situationen och förutsättningarna. Under verksamhetsåret uppnåddes dock en märkbar förbättring, för tillsammans med SHM och Stakes utarbetade och publicerade vi internetbaserat instruktionsmaterial för forskarnas bruk.

En administrativ börda?

Arbets- och näringsministeriet tillsatte 6.8.2008 en styrgrupp för att stödja och koordinera beredningen, genomförandet och uppföljningen av ett nationellt handlingsprogram för minskning av företagens administrativa börda. Styrgruppens arbete baserar sig på en kartläggning, enligt vilken 67 % av sm-företagen uppskattar att personuppgiftsbestämmelserna förorsakar dem en liten (40 %), måttlig (23 %) eller stor (4 %) börda. Å andra sidan ansåg 33 % av dem som svarade att personuppgiftsbestämmelserna inte förorsakar dem någon börda. Styrgruppen inkluderade inte personuppgiftsbestämmelserna i sina prioriteringsområden. Den konstaterar ändå: "Att utveckla den elektroniska kommunikationen är ett viktigt sätt att förenkla företagets förfaranden i samband med informationsförpliktelserna och därigenom minska den administrativa bördan. Därför har *utveckling av företagens elektroniska kommunikation* utsetts till ett horisontellt prioriterat område i handlingsprogrammet... Det största problemet i utvecklingsarbetet har varit bristande samordning. Utvecklingsprojekten inom olika förvaltningsområden bör därför samordnas effektivare än tidigare". Jag anser att detta är en ypperlig iakttagelse. Det kvarstår att se om detta, eller snarare hela styrgruppens arbete, leder till att man börjar begrunda frågan om företagens dataskydd. Å andra sidan är det bra att ur medborgarnas synpunkt uppmärksamma, att enligt en eurobarometer, som gällde skydd av personuppgifter, som kommissionen lät genomföra och som publicerades i februari 2008 meddelade endast 2 % att de känner personuppgiftslagstiftningen väl. Denna siffra är tyvärr den lägsta bland EU:s medlemsstater.

Hur är då situationen med informationssamhället och speciellt informationssystemen? Riksdagens revisionsutskott tog kraftigt ställning till genomförandet av olika informationssamhälleliga projekt och speciellt till bristerna i hälsovårdens informationssystem då utskottet den 9 december 2008 godkände Statens revisionsverks revisionsberättelse. Jag infogar här några citat: "[U]tskottet [påpekade] att Finland varit

splittrat i sina satsningar på elektronisk kommunikation och att arbetet varit myndighetscentrerat. Och detta samtidigt som Finland tappat mark i internationella jämförelser av hur utvecklade e-förvaltningen och de offentliga webbtjänsterna är i olika länder. Utskottet uttryckte i betänkandet sin oro över situationen i fråga om publika webbtjänster och e-kommunikation. Oron berodde på en lång rad problem med bristande samarbete mellan myndigheter och lagstridiga förfaranden för att upphandla e-tjänster, otillräcklig kunskap om medborgarnas och kundernas behov och förväntningar samt konkurrens mellan myndigheterna och slöseri med skattebetalarnas pengar på överlappande upphandling.”

”Kommunerna och sjukvårdsdistrikten skaffade i tiden sina datasystem självständigt i ett läge då de ännu inte behärskade datasystem och konkurrensutsättning till fullo. Framtidsutskottet har gjort en utredning som visar att 60 procent av arbetstimarna inom den specialiserade sjukvården går åt till informationshantering. Informationshanteringsprocesserna är föråldrade inom sjukvården. Mapper, brev och handskrivna meddelanden har blivit en veritabel källa till felbehandlingar och trassligheter som kräver tid att reda ut. Felbehandling kan i värsta fall leda till att patienten dör.

Inom hälso- och sjukvården används 4 000 olika datasystem. Hälsovårdscentralernas, företagshälsans och den specialiserade sjukvårdens datasystem är inkompatibla och t.o.m. inom enheterna förekommer det problem med informationsgången... ett och samma sjukhus kan ha upp till 100 inkompatibla datasystem.”

Inlärt av utredningar

I dataombudsmannens byrås redan traditionella Internetpolis-utredning fokuserade vi på behandlingen av personuppgifter i diskussionsforum, sociala nätverkstjänster och en del kommersiella tjänster. Som sammandrag är vi tvungna att konstatera, att egentligen endast när det gällde sociala nätverkstjänster tog de registeransvariga dataskyddsbestämmelserna rätt så bra i beaktande. Detta resultat var en lättnad. Samtidigt som medborgarna är allt bättre medvetna om sina informationsrättigheter, har de ändå gått med i olika sociala nätverk som erbjuds på internet – enligt undersökningar utan att bry sig om riskerna. Fram lyftes bland annat oro gällande ifrågavarande tjänsters avtalsvillkor, dataskyddsrisiker, möjligheter till företagsspioneri, och speciellt identitetsstölder. Gällande de sistnämnda har jag föreslagit att de ska kriminaliseras. Som en del av identitetskontrollprogrammet som pågår i inrikesministeriet har man även börjat utreda denna fråga. Finlands Näringsliv (EK) föreslog för sin del att offentligheten av personbeteckningar och hemadresser skulle begränsas i patent- och registerstyrelsens handelsregister. EK väckte även en motion i arbets- och näringsministeriet gällande ärendet.

De sociala nätverken och sökmaskinernas verksamhet analyserades även i dataombudsmännens arbetsgrupp, som tillsatts i enlighet med dataskyddsdirektivets 95/46/EG 29 artikel, och speciellt i dess teknologi-grupp. Detta arbete, som även vår byrå aktivt tog del i, är speciellt viktigt i och med att företagen som erbjuder dessa tjänster ofta är amerikanska. Alltså även i detta sammanhang behövs en dialog mellan EU och USA.

Det bör även uppmärksammas, att ibland kan svårbegripliga lagar förorsaka problem; enligt den i arbets- och näringsministeriets publikationsserie utgivna undersökningen ”Arbetslivets integritetsskydd – En undersökning om skyddet av berusningsmedlens användarinformation, kamerabevakning och e-postmeddelanden”⁶ har lagstiftningen gällande rätten till skydd för privatlivet blivit komplicerad och svårbegriplig på grund av kraven som ställs av grundlagen. Att lagen inte alltid iakttas kan även bero på

⁶ Taina Kuokkanen, Ahti Laitinen, Martti Kairinen. Arbets- och näringsministeriets publikationer 10/2008.

bristfälligheter i sanktionerna och övervakningen. En uppmuntrande observation enligt undersökningen är att arbetstagarna känner dataskyddslagstiftningen relativt väl. En fjärdedel meddelade att de känner lagstiftningen väl och över två tredjedelar känner grunderna.

På vår byrå gjordes en utredning om dataskyddslagstiftningens sanktionssystemets nivå och hur den fungerar vad gällde de utlåtanden vi givit år 2007. Domstolarna och/eller åklagarna bad oss då om utlåtanden i 35 fall, varav 20 ledde till dom, i tolv fall fattade åklagaren ett beslut om åtal eftergift, och resten var ännu oavgjorda i slutet av år 2008.

För brott som riktade sig mot personregister hade det dömts huvudsakligen till bötesstraff, som varierade mellan 10-40 dagsböter. I fall där det dömdes för fler än ett brott, som riktat sig mot personregister, var påföljden ett gemensamt, oftast märkbart hårdare bötesstraff. Tusby tingsrätt konstaterade i en av sina domar, att "åtal gällande personregisterbrott har varit så sällsynta i domstolarna, att man inte kan säga att det uppstått någon praxis, som skulle ge ledning..." Jag anser att man senast i samband med en eventuell totalreform av personuppgiftslagen borde sätta sig noga in i frågan om sanktionssystemet⁷.

Under verksamhetsåret ordnade vi återigen tillsammans med riksåklagarämbetet ett utbildningsevenemang för åklagarna. Vi gjorde även en skild utredning gällande de tillståndsansökningar som dataskyddsnämnden bifallit och avslagit. Utredningens resultat visar, att dataskyddsnämndens tillståndsvillkor iaktas glädjande väl, och å andra sidan kom det inte fram situationer, där de registeransvariga skulle ha börjat behandla personuppgifter efter att ha fått avslag på sin tillståndsansökan.

Den snabba försämringen i ekonomin, som började i slutet av året, lyfte åter fram skuldproblemen, för till exempel de nya betalningsstörningarna som antecknades i kreditupplysningsregistren verkade allt oftare bero på så kallade snabblån. Justitieministeriets arbetsgrupp utgav under verksamhetsåret sitt betänkande, där den fäste uppmärksamhet vid problemen som hade att göra med kredittagarnas identifiering. Å andra sidan diskuterades i samband med detta nödvändigheten av ett så kallat positivt kreditregister. I EU-kommissionen förundrade man sig över varför konsumenterna inte är redo att ta lån över landsgränserna. Även jag blev utnämnd till en speciell arbetsgrupp, som kommissionen tillsatt, för att begrunda denna fråga; kanske dataskyddet skulle hindra detta? Nämnden utgav i maj i år sitt betänkande, där den varken tog ställning till nödvändigheten av positiva och negativa kreditupplysningar eller konstaterade dataskyddet vara ett hinder.

Frågan om en säker fjärridentifiering har länge varit en av de största utmaningarna då det övergått till ett informationssamhälle. Jag har hört att problemet begrundades, förutom i justitieministeriets ovannämnda arbetsgrupp, åtminstone även i kommunikationsministeriet, inrikesministeriet, inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde och i finansministeriet. Bristen på samordning verkar även i detta fall vara uppenbar. Även Statens revisionsverk, som utlämnade sin utredning om ärendet, fäste uppmärksamhet vid detta och föreslog en brådskande revision av lagstiftningen.

Riksdagen

Jag har alltid sagt, att det viktigaste dataskyddsorganet i vårt land är riksdagen. Där stiftas lagarna som gäller behandling av personuppgifter, vilkas tillsyn dataombudsmannen ansvarar för. Men riksdagen och dess utskott är aktiva även på andra sätt; förvaltningsutskottet fäste uppmärksamhet vid den i offentligheten framförda uppgiften enligt vilken nödcentralerna inte skulle ha rätt att lämna uppgifter åt ambulanser, som utför

⁷ Justitieministeriet arbetade år 2008 med en utredning för att bedöma verkningarna av personuppgiftslagen.

räddningsoperationer, samt åt läkarna, som ansvarar för akutvården, och som styr dem.⁸ Utskottet bad de olika parterna om utredningar och beredde dem de nödvändiga tillfällena att bli hörda. Till slut konstaterades, att det i verkligheten inte fanns något dataskyddspröblem, utan snarare än en gång misslyckade tolkningar. Förvaltningsutskottet och lagutskottet tog även ställning till effektiviteten av den uppföljning av lagstiftningen vi utfört. Båda utskotten förutsatte att man ser till att dataombudsmannens byrås anslag är tillräckliga. Detta var glädjande i och med att de anslag dataombudsmannens byrå haft till sitt förfogande har minskat drastiskt samtidigt som uppgifterna ökat⁹. Även Statens revisionsverk konstaterade att dataombudsmannens byrå lider av brist på resurser, men revisionsverket tog även på eget initiativ upp behovet att inrätta en befattning som vice dataombudsman¹⁰.

Europeiska människorättsdomstolen

Dataskyddets rötter sitter djupt i människorättssystemet. Då de registrerades rättigheter kränks, kan det i sista hand klagas ända till människorättsdomstolen. År 2008 var den Europeiska människorättsdomstolen (EMD) tyvärr tvungen att ge två fällande domar som gällde Finland. I fallet K.U. mot Finland var det fråga om en kränkning av rätten till skydd för privatlivet, då ett barns uppgifter hade lagts upp, som en kontaktannons, på en kontaktannonssida på internet. Barnets far hade bett polisen att identifiera personen som lagt upp annonsen. EMD ansåg, att det faktum att klaganden hade haft möjlighet att söka ersättning hos tjänstleverantören inte var tillräckligt. EMD beordrade staten att betala klaganden en skadeståndersättning på 3000 €.

I fallet I mot Finland var det fråga om en situation där klaganden hade arbetat på ett sjukhus, där klaganden även fick vård som patient. Under denna tid hade även andra än de som vårdat klaganden tillgång till klagandens patientuppgifter. Det var ändå inte möjligt att med hjälp av informationssystemet utreda vem som hade haft möjlighet att se klagandens känsliga, sekretessbelagda uppgifter. EMD konstaterade i sin dom 17.7.2008, att då det gäller rätten till skydd för privatlivet, är det är speciellt viktigt att personuppgifterna är skyddade även i praktiken, vilket även personuppgiftslagstiftningen, som var i kraft under händelsetiden, förutsatte. Klagandens yrkande hade inte bifallits i civilrätten, eftersom klaganden inte hade kunnat bevisa ett orsakssammanhang mellan kränkningarna av dataskyddsbestämmelserna och upphovsmännens verksamhet. EMD ansåg ändå det faktum, att sjukhusets datasäkerhet inte motsvarade den nivå som krävs i lagen och att denna omständighet inte gavs tillräcklig betydelse i de nationella domstolarna, vara avgörande. EMD konstaterade till slut, att klagandens lagstadgade möjlighet att kräva skadestånd för olovligt beskådande av dennes personuppgifter inte ensam var tillräcklig för att skydda dennes privatliv. Staten dömdes att betala olika ersättningar på totalt 33.771,80 €.

Jag anser att dessa domar av EMD är speciellt betydelsefulla i flera avseenden. Det väsentliga är att observera, att domstolen tillämpade människorättskonventionen på informationssystemets rättsliga kvalitet!

Internationell armbrytning

Dataskyddsfamiljen fortsatte sin tillväxt. I det första afrikanska landet, i Burkina Faso, godkändes en dataskyddslag. Tillräckligheten av nivån på dataskyddet på bland annat Färöarna, i Israel och i Andorra begrundades.

⁸ Enligt personuppgiftslagen (523/1999) 8 § och 12 § är behandling av personuppgifter tillåtet bl.a. för att skydda en persons liv och hälsa.

⁹ År 2002 hade vår byrå till sitt förfogande 15.053 €/årsverke då summan år 2008 var 4.043 €.

¹⁰ Statens revisionsverks berättelse 161/2008.

Jag blev bjuden på ett besök till ett hörandetillfälle i Mexikos parlament, där en motion om nödvändigheten av personuppgiftslagstiftningen behandlades. Jag åkte dit tillsammans med EU-kommissionens expert Jose-Manuel De Frutos-Gomez, Europarådets dataskyddsansvarige Karel Neuwirth och Portugals dataombudsman Luis Da Silveira. Jag deltog även i en betydande internationell konferens som talare. Mexikos situation är mycket typisk vad beträffar dataskyddets internationella utveckling. Landets människorättsgrupper och näringslivet kräver tillsammans att dataskyddslagstiftningen förverkligas. Frågan gäller vilken modell som väljs; borde Mexiko i detta fall tillägna sig en europeisk människorättsbaserad lagstiftningsmodell, som bygger på de registrerades självbestämmanderätt, eller en "amerikansk-APEC" -modell, som betonar "skadepresumtionen". Förenklat sagt är det enligt denna modell alltid tillåtet att behandla personuppgifter, om det inte förorsakar skada för den registrerade.

Till slut

Det har sagts att år 2008 varit alla tiders sämsta datasäkerhetsår. På samma gång utvecklades allt mer omfattande och dels, till informationsinnehållet sett, mer sårbara databaser. Frågan om den registeransvariges obligatoriska informeringsplikt gällande datasäkerhetskränkningar blev aktuell på nytt. Å andra sidan sågs datasäkerheten allt oftare som styrelse- och ledningsnivåns angelägenhet. Inget ont som inte har något gott med sig.

Närmare information om dataombudsmannens byrås verksamhetsårs händelser, kvalitet och ekonomi framgår nedan ur denna berättelse. Jag tackar min byrås fina och yrkeskunniga personal för ett resultatrikt år.

I Helsingfors den 31. augusti 2009

Reijo Aarnio
dataombudsman